

EU TECHNICAL ASSISTANCE
TO CIVIL SOCIETY ORGANISATIONS
IN THE WESTERN BALKANS AND TÜRKIYE

Smjernice DG ENEST-a
za podršku Evropske unije civilnom društvu
u regionu proširenja
2021–2027

Procjena za 2024. godinu

Izvještaj za
BOSNU I HERCEGOVINU

Funded by
the European Union

Istraživanje je proveo tim istraživača pod nadzorom projekta EU TACSO 3.

Vodeći stručnjak i glavni autor: Snježana Bokulić

Analitičar podataka i stručnjak za anketno istraživanje: Dr. Blerina Metanj Subashi

Autori analiza po državama:

Natasha Mazari – Albanija

Kanita Kulić – Bosna i Hercegovina

Sara Salihu – Kosovo

Marija Armenski – Sjeverna Makedonija

Jelena Pajović van Reenen – Srbija

Özge Konuralp – Turska

Vođa tima EU TACSO 3: Richard Allen

Pravni savjetnici:

prof. Ersida Teliti – Albanija

Selim Kulić – Bosna i Hercegovina

Miljan Vlaović – Crna Gora

Goce Kocevski – Sjeverna Makedonija

prof. Dejan Vučetić – Srbija

prof. Ulaş Karan – Turska

Lektura: prof. Jonathan Boulting (M.A. iz engleske književnosti, Trinity College Cambridge)

Grafički dizajn: Bojan Ivanović, Brigada Design

Beograd, Srbija, juni 2025.

<https://tacso.eu>

Skraćenice i akronimi

Akronimi/skraćenice	Pojašnjenje
BPPN/FT	Borba protiv pranja novca i finansiranje terorizma
KM	bosanskohercegovačka konvertibilna marka
BiH	Bosna i Hercegovina
Brčko distrikt	Samoupravni distrikt u Bosni i Hercegovini
CIVICUS	Globalna alijansa organizacija civilnog društva
CM/Rec(2007)14	Preporuka Vijeća Evrope (CM/Rec(2007)14)
OCD	Organizacija(e) civilnog društva
DG ENEST	Generalna direkcija za proširenje i Istočno susjedstvo
ESLJP	Evropski sud za ljudska prava
eKonsultacije	Platforma za elektronske konsultacije koje koriste institucije vlasti u BiH
EU	Evropska unija
EU TACSO 3	Tehnička podrška Evropske unije organizacijama civilnog društva – faza 3 (projekt)
EU4CS	Evropska unija za civilno društvo (projekt)
FATF	Radna grupa za finansijsko djelovanje
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
VSTV	Visoko sudsko i tužilačko vijeće
IFJ	Međunarodna federacija novinara
IPA	Instrument pretpristupne pomoći
LGBTIQ	lezbijke, gejevi, biseksualci, transrodne osobe, interseksualne osobe i queer osobe
MP	Ministarstvo pravde (Bosne i Hercegovine)
ODIHR	OSCE-ov Ured za demokratske institucije i ljudska prava
OSCE	Organizacija za sigurnost i saradnju u Evropi
RCC	Vijeće za regionalnu saradnju
RS	Republika Srpska
RSF	Reporteri bez granica
PDV	Porez na dodanu vrijednost
X	X platforma (društvena mreža, bivši Twitter)

Uvod u Prilog

Ova analiza predstavlja Prilog Smjernicama DG ENEST-a za podršku Evropske unije civilnom društvu 2021–2027: Izvještaj o procjeni stanja za 2024.

Procjena nudi uvid u stanje prema indikatorima iz Smjernica za 2024. godinu.

Ovaj prilog sadrži koncizan pregled dokaza za procjenu stanja u Bosni i Hercegovini u odnosu na svaki od 59 indikatora iz Smjernica. Prilog treba koristiti u kombinaciji s glavnim izvještajem koji je dostupan na internet adresi tacso.eu.

Metodologija

Analiza se temelji na podacima prikupljenim iz primarnih i sekundarnih izvora, uključujući ankete koje su sprovedene među organizacijama civilnog društva (OCD-ovima) i javnim službenicima, pravnu analizu relevantnih zakona, izvještaje koje su sastavili OCD-ovi, nacionalne institucije za ljudska prava, vlade, te drugi izvori.

Anketiranje javnih službenika provedeno je u periodu od 10. februara do 3. marta 2025. godine. Cilj ankete je bio da se prikupe stavovi odabranih javnih službenika koji blisko sarađuju s organizacijama civilnog društva o određenim relevantnim indikatorima. Anketa je sadržavala uglavnom pitanja zatvorenog tipa i sprovedena je anonimno. Anketa je polučila sedam valjanih odgovora. Odgovori su dobijeni od javnih službenika vlasti na državnom nivou, na nivou Federacije BiH i na kantonalnom nivou. Predstavnicima relevantnih ministarstava iz Republike Srpske nisu odgovorili na pitanja iz ankete.

Procjena kapaciteta i otpornosti OCD-ova izvršena je putem ankete koja je sprovedena u periodu od 19. januara do 10. februara 2025. godine. Anketa je bila široko distribuirana među organizacijama civilnog društva u Bosni i Hercegovini i na nju je pristiglo 120 valjanih odgovora, što je slično brojci iz 2023. godine (u 2023. godini je ta brojka iznosila 116, a u 2021. 103 valjana odgovora). Anketa je bila otvorena za sve zainteresovane organizacije civilnog društva, a bila je distribuirana različitim kanalima uz podršku samih OCD-ova, njihovih mreža, Delegacije Evropske unije, ambasada, UN-ovih agencija, međunarodnih organizacija, Resursnog centra za organizacije civilnog društva u BiH i javnih institucija, kako bi se obuhvatio što širi spektar organizacija civilnog društva. Relevantnost odgovora je obezbijeđena u fazi pročišćavanja podataka kad su eliminisani odgovori ispitanika koji su naveli da ne pripadaju ciljnoj grupi.

Sastav uzorka je uglavnom ostao isti u zadnje tri godine procjene.

Većinu ispitanika (36%) činili su visokopozicionirani službenici u organizaciji (65% u 2023. godini i 55% u 2021. godini). Više od polovine ispitanika (58%) je navelo da su ženskog pola (57% u 2023. i 2021. godini). Većina ispitanika (57%) su bile osobe od 51 i više godina (30% u 2023. godini), dok su 23% bile osobe starosne dobi od 41 do 50 godina.

Među OCD-ovima koji su učestvovali u anketi u 2024. godini, 31% njih je radilo na lokalnom nivou, 20% je imalo sjedište u glavnom gradu, Kantonu Sarajevu (35% u 2023. godini), a 18% je imalo sjedište u Banja Luci, drugom najvećem gradu u BiH. Ukupno 63% organizacija civilnog društva koje su učestvovala u anketi je dolazilo iz Federacije BiH, a 34% iz Republike Srpske.

Ukupno 19% ispitanika je navelo da pripada nekoj zajednici, manjini ili marginalizovanoj grupi (23% u 2023. godini, 35% u 2021. godini).

Većina organizacija civilnog društva koje su učestvovala u anketi osnovana je u protekle dvije decenije- 37% njih u periodu 2001–2010, te 26% u periodu 2011–2021, dok je 22% njih osnovano u periodu 1991–2000.

Svi ispitanici su bili iz formalno registrovanih organizacija – nije bilo odgovora iz neregistrovanih organizacija. Od svih anketiranih OCD-ova, 89% ih je registrovano kao udruženje građana, a 8% kao fondacije.

Više od polovine anketiranih organizacija civilnog društva (52%) djeluje na lokalnom nivou, 41% na regionalnom/unutar države/poddržavnom/entitetskom nivou, 38% na državnom nivou, 24% na međunarodnom nivou, dok 31% djeluje samo lokalno.

Najveći procenat anketiranih organizacija civilnog društva (30%) djeluje u oblasti ljudskih prava (u odnosu na 26% u 2023. godini), 21% u oblasti socijalne inkluzije, 15% se bavi pravima osoba s invaliditetom, a 14% se bavi jednakosti spolova i pravima LGBTIQ osoba.

Više od polovine anketiranih organizacija civilnog društva (57%) činile su male organizacije sa 1 do 10 stalnih zaposlenika, zaposlenika na puno ili djelimično radno vrijeme i volontera koji su bili angažovani u vrijeme istraživanja; 23% njih je angažovalo između 11 i 20 osoba, a 8% je angažovalo 21 ili više zaposlenih i volontera.

Ukupno 1% OCD-ova nije imalo godišnji promet (3% u 2023. godini), 24% njih je imalo godišnji promet u iznosu do 25.000 eura. Nadalje, 18% anketiranih OCD-ova je izjavilo da su imali promet između 50.000 i 100.000 eura, a 17% ispod 5.000 eura.

Održana je fokus grupa 4. februara 2025. sa organizacijama civilnog društva koje su učestvovala u konsultacijama o razvojnoj strategiji civilnog društva u BiH. U grupi je učestvovalo osam predstavnika organizacija (2 muškarca i 6 žena). Održana je dodatna fokus grupa 5. februara 2025. sa organizacijama civilnog društva koje nisu učestvovala u konsultacijama o razvojnoj strategiji civilnog društva. U grupi su učestvovala četiri predstavnika organizacija civilnog društva (1 muškarac i 3 žene). Održana su dva razgovora 6. februara 2025. sa dva člana Savjetodavnog tijela Vijeća ministara BiH za saradnju sa nevladinim organizacijama u 2024. godini. Jedan muškarac i jedna žena su bili predstavnici organizacija civilnog društva.

Procjena u odnosu na indikatore

Prikupljeni podaci poslužili su za analizu stanja u 2024. godini u Bosni i Hercegovini u odnosu na indikatore. Indikatori su pregledani i procijenjeni prema istoj metodologiji koja je korištena prethodnih godina.

Za indikatore koji zahtijevaju normativnu ocjenu, poput usklađenosti sa zakonodavstvom ili standardima, primijenjen je sistem „semafora“ radi bolje preglednosti:

5 - u potpunosti ispunjava standarde

4 - uglavnom ispunjava standarde

3 – djelimično ispunjava standarde

2 – minimalno ispunjava standarde

1 – ne ispunjava standarde

Sistem semafora primijenjen je za procjenu onih indikatora za koje je to bilo smisleno. Zasnovan je ili na podacima iz ankete koja je sprovedena među organizacijama civilnog društva ili na detaljnoj analizi postojećeg zakonodavstva, politika i procedura u odnosu na relevantne standarde.

Preostali indikatori pružaju uvid u trendove godinu za godinom koji se nastavljaju na polaznu osnovu utvrđenu 2021. godine.

Specifični cilj 1

Uspostavljeno je pogodno okruženje za djelovanje civilnog društva.

SC 1.1. Sva fizička i pravna lica u regionu proširenja imaju mogućnost osnivanja, pridruživanja i učestvovanja u neformalnim i/ili registrovanim organizacijama, kao i mirnog okupljanja i slobodnog izražavanja

Indikator 1.1.a: U kojoj mjeri relevantno domaće zakonodavstvo omogućava sljedeće:

- Udruženja se mogu osnivati ili registrovati bez diskriminacije po bilo kom osnovu;
- Ne postoje nezakonita ograničenja na djelokrug njihovog rada ili ostvarivanje njihovih ciljeva;
- Prestanak rada udruženja moguć je samo na osnovu odluke nezavisnog i nepristrasnog suda;
- Ne postoje nezakonita ograničenja slobode mirnog okupljanja;
- Sloboda izražavanja je dostupna svima bez nezakonitih ograničenja.

2024	3 – djelimično ispunjava standarde
2023	3 – djelimično ispunjava standarde
2021	4 – uglavnom ispunjava standarde

Iako zakoni koji garantuju pravo na slobodu udruživanja, mirnog okupljanja i izražavanja nisu mijenjani u 2024. godini, desilo se nekoliko stvari koje su imale značajan uticaj na ostvarivanje ovih prava.

Sloboda udruživanja

Nakon što je u prvom čitanju usvojen nacrt Zakona o posebnom registru i javnosti rada neprofitnih organizacija u Narodnoj skupštini Republike Srpske kojim se organizacije civilnog društva označavaju kao “strani agenti”, entitetska vlada je navedeni nacrt povukla u maju 2024. godine. Iako je bio povučen, nesigurnost oko usvajanja kontraverznog nacrta zakona je polučila negativne uticaje na ostvarivanje prava OCD-ova na slobodu udruživanja u Republici Srpskoj. Predsjednik Narodne skupštine Republike Srpske je 28. maja 2024. godine dao izjavu za medije i društvene mreže da se prijedlog zakona, nakon usaglašavanja, vraća u redovnu proceduru.¹

Usvajanje nacrta Zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika Republike Srpske u kojem se riječi “rodni identitet” zamjenjuje riječima “drugo lično svojstvo” predstavlja još jedan primjer nesigurnosti i njegovog negativnog uticaja. Izmjene i dopune se odnose na članove 123, 139 i 359 Krivičnog zakonika Republike Srpske, a usvojene su na 11. sjednici 30. oktobra 2024. godine. Smanjen djelokrug primjene člana 139(2), koji se posebice odnosi na pojedince i organizacije koje zagovaraju jednakopravnost, može imati negativan uticaj na borbe za ljudska prava i organizacije civilnog društva koje promovišu i štite prava i jednakost osoba različitih rodni identiteta.

Zakonodavni okvir koji reguliše slobodu udruživanja u BiH je u 2024. godini ostao je usklađen sa standardima međunarodnog prava o ljudskim pravima i generalno se poštovao. Bez obzira na navedeno, postoji prostor za napredak u zakonima o udruženjima i fondacijama u skladu sa Rec(2007)14 koja se odnosi na pravni status NVO-ova u Evropi². Napredak može uključivati i pojednostavljivanje daljih regulatornih uslova i staranje da ti uslovi ne budu nepotrebno opterećenje za udruženja, a oni uključuju složene pravne zahtjeve, upravne postupke i regulatorne okvire, što daje posebnu težinu u bosansko-

¹ „Dodik najavio vraćanje zakona o NVO i stranim agentima u proceduru“, N1 televizija, 29. maj 2024.

² Preporuka CM/Rec(2007)14, Vijeće Evrope

hercegovačkom složenom uređenju.

Ova godina je bila obilježena nesigurnošću u pogledu usvajanja suspendovanog Zakona o posebnom registru i javnosti rada neprofitnih organizacija u Republici Srpskoj. Organizacije civilnog društva su radile u atmosferi očekivanja zakona koje bi ograničio njihove aktivnosti i spriječio ih da se registruju u Republici Srpskoj. Navedeni zakon je usvojen u februaru 2025. godine, nakon referentnog perioda za ovaj izvještaj.

Ustavni sud Bosne i Hercegovine je 7. marta 2025. godine održao vanrednu plenarnu sjednicu elektronskim putem, na kojoj je odlučivao o zahtjevima za donošenje privremene mjere u predmetima br: U-6/25 – podnosilac zahtjeva Kemal Ademović, zamjenik predsjedavajućeg Doma naroda Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, U-7/25 – podnosilac zahtjeva Denis Bećirović, član Predsjedništva BiH, i U-8/25 – podnosilac zahtjeva Denis Zvizdić, predsjedavajući Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine BiH. Ustavni sud Bosne i Hercegovine će 28. i 29. maja 2025. odlučivati o meritumu u ovom predmetu.

Ustavni sud je privremeno stavio van snage Zakon o posebnom registru i javnosti rada neprofitnih organizacija.³ Određeno je da odluka stupa na snagu odmah i proizvodi pravno djelovanje od dana stupanja na snagu citiranog zakona do donošenja konačne odluke Ustavnog suda o podnesenom zahtjevu.

Ustavni sud je istakao da su sadržaj navedenog zakona, dok je bio u formi nacрта, analizirali Ured OSCE-a za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR) i Komisija Vijeća Evrope za demokratiju putem prava (Veneцијanska komisija). Ustavni sud se pozvao i na saopćenje OSCE-a iz 2024. godine u kojem je ukazano da je u analizi zaključeno da je Nacrt zakona u suprotnosti „s Ustavom Republike Srpske i s Ustavom Bosne i Hercegovine, kao i s brojnim međunarodnim i domaćim obavezama u sferi poštovanja ljudskih prava”. Stoga je Ustavni sud, bez prejudiciranja ishoda odluke o meritumu, utvrdio da postoji izgledna vjerovatnoća da će se odmah nakon stupanja na snagu ovog zakona stvoriti ozbiljne posljedice za takva udruženja i fondacije.⁴

Sloboda okupljanja

Postojeći zakoni o slobodi okupljanja u BiH još uvijek nisu usaglašeni, kako između različitih nivoa vlasti tako i odnosu na evropske standarde, naročito kada je riječ o razlozima za ograničenje javnih okupljanja i odgovornostima organizatora. Izuzetak je Zakon o mirnom okupljanju Brčko distrikta iz 2020. godine koji se uglavnom usklađen sa evropskim standardima. U 2024. godini, tri kantona u Federaciji BiH, Unsko-sanski kanton, Zeničko-dobojski kanton i Kanton 10, usvojili su nove zakone s ciljem usklađivanja sa evropskim standardima, a po uzoru na model zakona iz Brčko distrikta iz 2020. godine.

Također, u cilju usklađivanja zakonskih rješenja sa međunarodnim standardima, Vlada Tuzlanskog kantona je u 2024. godini usvojila Zakon o mirnom okupljanju Tuzlanskog kantona. Ovim se zakonom stavio van snage prethodni Zakon o javnom okupljanju koji je sadržavao neke restriktivne odredbe.⁵ Skupština Tuzlanskog kantona još uvijek nije usvojila ovaj zakon.

Naprimjer, nacrt Zakona nudi unaprijeđenu definiciju “mirnog okupljanja” kao namjernog i privremenog okupljanja lica na javnom mjestu na području Kantona radi izražavanja zajedničkog mišljenja i prenošenja zajedničkih poruka i stavova pod uslovima propisanim ovim zakonom. Skraćuje trenutni rok za obavještenje o održavanju skupu sa 7 dana na 48 sati. Također štiti spontano okupljanje jer ukida zahtjev da se ovakav skup unaprijed najavi policiji.

Što se tiče efikasne realizacije prava na slobodu mirnog okupljanja, demonstranti se nekad suočavaju sa administrativnim preprekama i čak policijskim nasilnim metodama. Organizatori postaju mete političkog uznemiravanja. U Republici Srpskoj je sloboda okupljanja bila posebno ograničena u 2024. godini.

Sarajevo je 22. juna 2024. godine bio domaćin pete zaredom LGBTIQ Povorka ponosa koja je protekla bez ijednog incidenta uz podršku i pokazanu solidarnost građana iz drugih gradova u BiH, javnih ličnosti, političara, umjetnika i predstavnika diplomatskog kora u BiH.⁶ S druge strane, Povorka ponosa se nije

³ Ustavni sud Bosne i Hercegovine, vanredna plenarna sjednica, 7. mart 2025.

⁴ Informacija Ustavni sud BiH, Vanredna plenarna sjednica, mart 2025.

⁵ Član 1 Zakona o mirnom okupljanju u Tuzlanskom kantonu iz 2024. godine

⁶ Povorka ponosa, mart 2024., juni 2024.

održala u Republici Srpskoj u 2024. godini nakon prošlogodišnjeg koordiniranog napada huligana na LGBTIQ aktiviste u Banja Luci.

Primijećeni su česti istupi visokorangiranih funkcionera iz Republike Srpske, javnih ličnosti i organizovanih grupa u kojima su jasno iskazali “anti-rodnu” agendu, pozivajući na nasilje i diskriminaciju protiv LGBTIQ osoba. Predsjednik Republike Srpske je u nekoliko navrata javno najavio usvajanje zakona u ovom entitetu kojim će se zabraniti članovima LGBTIQ organizacija da imaju pristup vrtićima, školama i univerzitetima.⁷

Grupa demonstratora iz organizacija civilnog društva se okupila u maju 2024. godine ispred Narodne skupštine Republike Srpske kako bi izrazila svoje neslaganje protiv usvajanja tzv. zakona o stranim agentima. Sa sobom su ponijeli mrtvački kovčeg kao simbol “smrti demokratije” u Republici Srpskoj. Učesnici su, kao rezultat protesta, prekršajno prijavljeni jer nisu najavili okupljanje i zbog navodnih uvreda koje su iznijeli tokom performansa.⁸

Spontani javni skupovi u Federaciji BiH i RS češće su onemogućeni u manjim sredinama, gdje učesnici takvih okupljanja nemaju pristup medijima i institucijama. Organizatori i učesnici ovakvih skupova često su izloženi prekršajnim kaznama, zastrašivanju, pa čak i nasilju. Ovaj pritisak najčešće je usmjeren na demonstrante koji protestuju radi zaštite životne sredine, kao i na učesnike manjih radničkih protesta.⁹

Sloboda izražavanja

Iako je sloboda izražavanja zagarantovana Ustavom Bosne i Hercegovine, nije bilo napretka u realizaciji slobode izražavanja i medija, niti u zaštiti novinara. Krivične kazne za klevetu u Republici Srpskoj, koje su ponovo uvedene u Krivični zakonik Republike Srpske u julu 2023. godine, utiču na slobodu izražavanja i medija i djeluju zastrašujuće na buduće žrtve.¹⁰ U šest okružnih tužilaštava u Republici Srpskoj raste broj krivičnih prijava, a novinari i građani žive u strahu.

Dana 22. septembra 2023., 14 poslanika Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine i Denis Zvizdić, drugi zamjenik predsjedavajućeg Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, podnijeli su zahtjev Ustavnom sudu BiH za ocjenu ustavnosti članova 208a Zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika Republike Srpske, navodeći da su izmjene i dopune iz 2023. godine u suprotnosti s Ustavom BiH. Ustavni sud BiH je u plenarnom sazivu 18. januara 2024, u predmetu U-21/23¹¹ utvrdio da je član 208a u skladu sa Ustavom Bosne i Hercegovine i članom 10. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. Ustavni sud BiH ukazuje da to što je kleveta, nakon dužeg perioda, ponovo propisana kao krivično djelo nije samo po sebi protivno Ustavu Bosne i Hercegovine ili Evropskoj konvenciji. Međutim, Ustavni sud smatra nužnim i da ukaže da, iako nije ocijenio neustavnim navedene članove spornog zakona, nadležni organi u Republici Srpskoj trebaju postupati s posebnom pažnjom u slučaju krivičnog progona za djela propisana ovim članovima, a naročito voditi računa da osporene odredbe primjenjuju u skladu sa standardima utvrđenim dugogodišnjom praksom ESLJP-a ali i Ustavnog suda BiH. Ustavni sud dalje naglašava da bi nadležni organi trebali, koliko je to moguće, izbjegavati korištenje pravnih sredstava koja bi mogla odvratiti građane, a posebno novinare, od iznošenja kritičkog mišljenja o pitanjima od javnog interesa zbog straha od krivičnih i drugih sankcija.

Do avgusta 2024. godine, podneseno je ukupno 122 krivičnih prijava u okružnim tužilaštvima u Republici Srpskoj za navodnu klevetu i otkrivanje ličnih i porodičnih okolnosti, a osam krivičnih prijava za klevetu protiv novinara i urednika.¹² Do početka 2025. godine nije bilo osuđujućih presuda, ali značajan broj prijava ukazuje na to da se ovaj zakon može koristiti kao sredstvo zastrašivanja dok se ne uspostavi dosljedna tužilačka i sudska praksa. Nekoliko medija u BiH je objavilo da određeni izvor informacija tvrdi da krivične prijave protiv novinara i medija uglavnom podnose političari u Republici Srpskoj.¹³

7 Rozi izvještaj 2024, Sarajevski otvoreni centar

8 Nezavisne novine, maj 2024.

9 Izvještaj „Sloboda medija u BiH 2016–2024“, Udruženje BH novinari/ OSCE. Situacija branitelja ljudskih prava u Bosni i Hercegovini: dobre prakse i nedostaci u sistemu zaštite, avgust 2024.

10 Vijesti „Nema optužnica za klevetu u RS, zbog zakona i dalje postoji strah“, Radio Slobodna Evropa.

11 Odluka Ustavnog suda BiH

12 Vijesti, Dnevne vijesti.

13 Vijesti BH Novinari – Počeo progon slobode govora u RS

Predložen je nacrt izmjena i dopuna Krivičnog zakona Federacije BiH koji je izazvao zabrinutost o slobodi izražavanja. Vlada Federacija BiH je 12. decembra 2024. godine usvojila nacrt Zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine (KZ FBiH) i uputila ga u parlamentarnu proceduru. Predložene izmjene uključuju član 193 Krivičnog zakona koji se odnosi na nedozvoljeno korištenje ličnih podataka. Predloženi novi član 193a propisuje da nedozvoljeno objavljivanje ili prikazivanje dokumenata, fotografija i snimaka bez pristanka relevantne osobe može rezultirati novčanom ili zatvorskom kaznom u trajanju do tri godine. Zabrinutost se odnosi na moguću zloupotrebu odredbe i ograničenje transparentnosti, slobode medija i slobode izražavanja.

Navedeni razvoj situacije u oba entiteta u 2024. godine je pokazao značajno nazadovanje u ostvarivanju prava na slobodu izražavanja (u stvarnosti u Republici Srpskoj i potencijalno u Federaciji BiH) i ima negativan efekat na slobodan i inkluzivan politički diskurs, sposobnost da se traže, prime i podijele informacije te slobodu medija.

Primijećeni su značajni pomaci na kantonalnom nivou u FBiH. U Kantonu Sarajevo, nacrt Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira je internet i elektronske medije kategorisao kao javno mjesto. Ovo je izazvalo raspravu u javnosti, posebno dio nacrtu zakona koji se odnosi na prekršaj zbog širenja "lažnih vijesti". Organizacije civilnog društva i međunarodne organizacije su izrazile zabrinutost i tražile da Vlada Kantona Sarajevo povuče nacrt iz procedure, što se na kraju i desilo.¹⁴

Vlada Unsko-sanskog kantona je u decembru 2024. započela proces i planirala kreiranje novog zakona o informacijama u 2025. godini (postojeći zakon je iz 1998. godine). Ministarstvo obrazovanja i Vlada Unsko-sanskog kantona su oformili radnu grupu koja radi na razvoju ovog zakona, a sastoji se od predstavnika medija, akademske zajednice, Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta, Ministarstva unutrašnjih poslova i pravnih eksperata. Predstavnici radne grupe su pojasnili neophodnost izrade novog zakona obzirom na brojne promjene koje su nastale od usvajanja posljednjeg zakona, posebno u oblasti digitalnih medija i društvenih mreža. S druge strane, OCD-ovi iz BiH upozoravaju na činjenicu da pretjerana (samo)regulacija i zakonska standardizacija nisu uvijek efikasni i mogu naštetiti slobodi medija, ponekad i više nego sami nedostatak zakonskog uređenja.

U Hercegovačko-neretvanskom kantonu je kantonalno Ministarstvo unutrašnjih poslova najavilo svoju namjeru da uvede izmjene i dopune u Zakon o javnom redu i miru u ovom kantonu koje su sličnog karaktera kao one predložene u Kantonu Sarajevo. Nejasno je da li će se nastaviti sa kreiranjem i usvajanjem ovog zakona u Hercegovačko-neretvanskom kantonu nakon povlačenja nacrtu u Sarajevu.

Slobodan pristup informacijama

U avgustu 2023. godine, Parlamentarna skupština BiH usvojila je novi Zakon o slobodi pristupa informacijama, koji ima za cilj podsticanje proaktivnog objavljivanja i transparentnosti informacija.¹⁵ Zakon je izazvao brojne rasprave u Parlamentarnoj skupštini BiH jer može ograničiti pristup informacijama od javnog interesa zbog svoje široko postavljene liste izuzetaka ili potencijalnih ograničenja u sektoru civilnog društva. Ovaj Zakon iz 2023. godine mora biti u potpunosti usklađen sa međunarodnim standardima koji se tiču nezavisnog žalbenog mehanizma. Obzirom da je ovaj Zakon iz 2023. godine donesen na državnom nivou i njime je ukinuta primjena prethodnog zakona koji se primjenjivao u Brčko distriktu, stvoren je pravni vakuum u ovoj upravnoj jedinici. Radna grupa Vlade Brčko Distrikta je u 2024. radila na nacrtu novog zakona Brčko distrikta čije se usvajanje očekuje u 2025. godini.

Do septembra 2024. godine ovaj zakon nije unaprijeđen u smislu slobode pristupa informacijama i proaktivnoj transparentnosti. Institucije nisu do današnjeg dana ispunile brojne obaveze koje propisuje ovaj zakon. Naprimjer, nije uspostavljen Centralni portal javnih informacija. Vijeće ministara BiH nije donijelo podzakonske akte kojim se propisuje način organiziranja i upravljanje nad provedbom ovog zakona iako je propisani rok bio devet mjeseci od dana stupanja na snagu ovog zakona. Nije imenovano novo Žalbeno vijeće pri Vijeću ministara BiH nadležno za rješavanje žalbi uložених na prvostepene odluke, tako da je s radom nastavio stari sastav Žalbenog vijeća.

¹⁴ Nacrt Zakona o prekršajima protiv javnog reda Kantona Sarajevo

¹⁵ „Službeni glasnik BiH“, broj 61/23.

Tokom 2024. godine, Transparency International u BiH i drugi OCD-ovi su izvijestili o nezadovoljavajućim praksama u 2022. i 2023. godini u smislu da primjena Zakona o slobodi pristupa informacijama prijeti procesu transparentnosti u BiH.¹⁶ Skoro pola javnih organa nisu odgovorili na zahtjeve za slobodnim pristupom informacijama u propisanom roku, a samo malo više od trećine institucija – 140 od 394 anketiranih – su dostavili sve tražene podatke u zakonskom roku. Podaci ukazuju da se javni organi najčešće pozivaju na zaštitu ličnih podataka kao opravdanje za odbijanje dostavljanja informacija. Ovo je posebno evidentno u slučajevima kad se traže detalji o ugovoru o djelu gdje je većina institucija tvrdila da takve informacije nisu od javnog interesa. Transparency International BiH je naglasio da nije primijećeno niti brže objavljivanja podataka od javnog interesa niti pozitivni pomak nakon usvajanja novog državnog Zakona o slobodi pristupa informacijama.

Sloboda medija

Vlasti Republike Srpske su u novembru 2024. osnovali radnu grupu sa zadatkom da kreira nacrt novog zakona o medijima. Radna grupa se sastoji od 15 članova, uključujući predstavnike javnih i privatnih medija, pravnika i članova Udruženja novinara Republike Srpske. U novinarskim krugovima postoji zabrinutost da bi ovo mogao biti novi napad na medije. Mnogi predstavnici medijskih kuća, posebno onih registrovanih kao nevladine organizacije, plaše se da bi ovaj novi zakon, obavljen plaštom tajne, mogao ugroziti njihov status i rad u RS-u kao nastavak pritiska na medije i slobodu izražavanja.¹⁷

Prema Svjetskom indeksu medijskih sloboda kojeg su objavili Reporteri bez granica (RSF)¹⁸, Bosna i Hercegovina je 2024. godine zauzela 81. mjesto u odnosu na prijašnje 61. mjesto (u 2021. godini je BiH zauzimala 58. mjesto). Mjesto na ovoj ljestvici u 2024. godini predstavlja najveći pad među svim zemljama Zapadnog Balkana.

Novinaru u BiH su tokom 2024. godine radili u nesigurnom okruženju. Zakonodavni i politički pritisci su se pojačali, a zastrašivanja i uznemiravanja novinara su se nastavila bez adekvatnog odgovora institucija.

Sveukupna procjena

Što se tiče osnovnih sloboda, šire je viđenje da se BiH kreće u pogrešnom pravcu. Razne zakonodavne izmjene u Republici Srpskoj predstavljaju opasnost za čitavo stanovništvo, ne samo za Republiku Srpsku. Promjene u 2024. godini će nevjerovatnije narušiti ostvarivanje prava na slobodu izražavanja i doprinijeti okruženju u kojem se smanjuje prostor za građansku aktivnost, ali i negativno uticati na ljudska prava općenito.¹⁹

Na ljestvici Freedom Housea, Bosna i Hercegovina je 2021. godine zauzela 58. mjesto, dok je 2023. godine držala 64. mjesto u svijetu. U 2024. godini, Bosna i Hercegovina je zauzela 51. mjesto.²⁰

Prema Indeksu demokratije časopisa Economist koji daje pregled stanja demokratije za 165 nezavisnih država i dvije teritorije, Bosna i Hercegovina je u 2024. godini na Indeksu imala ukupno 5,06 poena i time zauzela 88. mjesto u ukupnom poretku, što znači pad od 6 mjesta u odnosu na prošlu godinu. Bodovi za izborni proces i pluralizam su iznosili 7,00, za funkcionisanje vlade 3,64, političko učešće 5,0 i političku kulturu 3,75. Bodovi za građanske slobode su iznosili 5,88.²¹

Prema CIVICUS-ovom Izvještaju o stanju građanskog društva za 2024. godinu, građanski prostor u Bosni i Hercegovini je ocijenjen kao „opstruiran“ (sloboda udruživanja, pravo na mirno okupljanje i sloboda izražavanja), uz trenutnu ocjenu od 57/100.²² Bosna i Hercegovina je u 2023. godini bila ocijenjena kao zemlja „suženog“ građanskog prostora.

¹⁶ Istraživanje „Nezadovoljavajuća primjena Zakona o slobodi pristupa informacijama ugrožava transparentnost u Bosni i Hercegovini“, Transparency International u Bosni i Hercegovini.

¹⁷ Vijesti „Radna grupa za Zakon o medijima u RS-u“, Radio Slobodna Evropa.

¹⁸ Vijesti „Indeks medijskih sloboda 2024: BiH nazadovala za sedamnaest mjesta“ TV N1.

¹⁹ Vijesti „Zakon o stranim agentima opasan i za BiH“, Srpska Info.

²⁰ Sloboda u svijetu 2024.

²¹ Indeks demokratije 2024.

²² CIVICUS-ov Izvještaj o stanju građanskog društva za 2024.

SC 1.2. Organi vlasti štite organizacije civilnog društva od miješanja u njihov rad i napada i poštuju njihovo pravo na privatnost

Indikator 1.2.a: U kojoj mjeri organizacije civilnog društva imaju pristup djelotvornom pravnom lijeku koji im omogućava da ospore ili zatraže preispitivanje odluka koje utiču na ostvarivanje njihovih prava?

2024	4 - uglavnom ispunjava standarde
2023	4 - uglavnom ispunjava standarde
2021	4 - uglavnom ispunjava standarde

U 2024. godini nije bilo izmjena zakona koji se odnose na pristup OCD-ova djelotvornom pravnom lijeku koji im omogućava da ospore ili zatraže preispitivanje odluka koje utiču na ostvarivanje njihovih prava. Zakonodavni okvir koji organizacijama civilnog društva obezbjeđuje pristup djelotvornim pravnim lijekovima čine Zakoni o krivičnom postupku BiH, FBiH, RS i BD BiH, Zakoni o parničnom postupku FBiH, RS i BD BiH, te Zakoni o upravnom postupku BiH, FBiH, RS i BD BiH.

Problem nastaje kad se ovo pravo posmatra u bliskoj vezi s pravom na pravično suđenje u skladu s članom 6. Evropske konvencije o ljudskim pravima. Predugo trajanje postupaka onemogućava građane BiH u ostvarivanju prava na brzu i efikasnu pravnu zaštitu. Iako se prosječno trajanje postupaka postepeno smanjuje, još uvijek je predugo i potrebno ga je dodatno skratiti. Dužina trajanja sudskih postupaka u prvostepenim predmetima smanjena je s 409 dana u 2021. na 378 dana u 2022. godini.²³

Anketa sprovedena među organizacijama civilnog društva za 2024. godinu pokazuje da je 3%

organizacija imalo mogućnost osporavanja odluka kojim se uticalo na njihova prava putem zvaničnih, pravnih, sudskih i administrativnih kanala, dok 11% nije bilo u mogućnosti da ospori takve odluke. Poređenja radi, u 2023. godini je 8% organizacija imalo mogućnost osporavanja takvih odluka, dok 9% nije bilo u mogućnosti da to uradi (u 2021. godini 7% ih je imalo tu mogućnost, a 7% ne).

Nadalje, 21% organizacija civilnog društva navelo je da su vlasti tokom 2024. godine donosile odluke s negativnim posljedicama po njihova prava (19% za 2021. i 2023.).

Među 21% organizacija koje su izjavile da su vlasti tokom 2024. godine donosile odluke s negativnim posljedicama po njihova prava, 14% je bilo „u mogućnosti da djelotvorno ospori takve odluke putem zvaničnih, pravnih, sudskih i administrativnih kanala“ u odnosu na 40% njih u 2023. godini, dok je 57% izjavilo da „njihova organizacija nije bila u mogućnosti da ospori takve odluke“ u odnosu na 45% njih u 2023. i 38% u 2021. godini.

Nacrt Zakona o građanskoj inicijativi i zaštiti građana i aktivista Federacije BiH je podnesen Parlamentu Federacije BiH u 2024. godini kao prvi zakon čiji je nacrt u potpunosti izradio nevladin ekološki sektor. Cilj nacrta je zaštita građana, aktivista i novinara od tužbi kao pokušaja da se ušutkaju. Predstavnički dom Parlamenta FBiH je 26. juna 2024. godine usvojio nacrt Zakona o građanskoj inicijativi i zaštiti građana i aktivista Federacije BiH. Zakon omogućava građanima da aktivnije učestvuju u procesu donošenja odluka koje direktno utiču na njihove živote i zajednice. Posebno je važno naglasiti da ovaj Zakon sadrži mehanizme zaštite onih koji se odluče učestvovati u građanskim inicijativama te stoga mogu djelovati bez straha od represije ili diskriminacije.

²³ Nije bilo moguće dobiti podatke za 2023. i 2024. godinu.

Indikator 1.2.b: U kojoj su mjeri organizacije civilnog društva zakonom zaštićene od prijetnji, napada, sudske represije i diskriminatornog postupanja, a naročito od:

- prijetnji koje uključuju zastrašivanje, uznemiravanje, klevetu, te govor mržnje na internetu i van njega;
- napada koji uključuju akte nasilja, fizičko maltretiranje, pretrise i oštećenje imovine;
- sudske represije koja uključuje proizvoljno hapšenje i pritvor, nezakonito ometanje komunikacija i zloupotrebu krivičnog, parničnog i upravnog postupka, ili prijetnje takvim postupcima;
- diskriminatornog postupanja koje uključuje nesrazmjerne zahtjeve za izvještavanje nametnute organizacijama civilnog društva.

2024	2 – minimalno ispunjava standarde
2023	2 – minimalno ispunjava standarde
2021	3 – djelimično ispunjava standarde

Zakonski okvir koji se odnosi na pravnu zaštitu organizacija civilnog društva od prijetnji, napada, sudske represije i diskriminatornog postupanja se nije mijenjao. Organizacije civilnog društva su i dalje zaštićene općim zakonskim odredbama. Nije bilo izmjena zakonodavstva u BiH tokom 2024. godine. Pravna zaštita organizacija civilnog društva u Republici Srpskoj od prijetnji, napada, sudske represije i diskriminatornog postupanja trenutno ne ispunjava standarde međunarodnog prava o ljudskim pravima zbog ponovne kriminalizacije klevete u 2023. godini. Dodatno im je priječeno u 2024. godini pokušajima da se usvoji Zakon o "stranim agentima".²⁴ Prijedlozi nacrtu Zakona o posebnom registru i javnosti rada neprofitnih organizacija omogućavaju diskriminaciju OCD-ova, uključujući birokratsku represiju i nesrazmjerne zahtjeve za izvještavanje. Iako je Nacrt povučen iz parlamentarne procedure u 2024. godini, Narodna skupština Republike Srpske je u februaru 2025. usvojila Nacrt. Međutim, Ustavni sud je 7. marta 2025. privremeno stavio van snage navedeni Zakon (vidjeti detaljnu analizu u gornjem tekstu pod 1.1. Sloboda udruživanja) Analiza o uticaju ovog Zakona će uslijediti u budućim izvještajima o procjeni stanja.

Relevantni zakonodavni okviri na drugim nivoima vlasti u BiH – državni, FBiH, kantonalni i Brčko distrikt BiH – se nisu mijenjali u 2024. godini. Krivični zakoni BiH, FBiH i i BD BiH, Zakoni o krivičnom postupku BiH, FBiH i BD BiH, te Zakoni o zaštiti od klevete FBiH i i BD BiH, Zakoni o zabrani diskriminacije FBiH i i BD BiH i Zakoni o ravnopravnosti spolova FBiH i i BD BiH sadrže odredbe koje se odnose na zaštitu pojedinaca i pravnih lica od prijetnji, napada, sudske represije i diskriminatornog postupanja.

Što se tiče pravne zaštite organizacija civilnog društva u Bosni i Hercegovini od prijetnji, napada, sudske represije i diskriminatornog postupanja, čini se da nema specifičnih odredbi koje bi se odnosile isključivo na ove organizacije, nego su odredbe opće pravne prirode i jednako se primjenjuju na sve one koje misle da su im prava bila narušena. Zakon o zabrani diskriminacije iz 2009. godine čiji je cilj da se u potpunosti uskladi sa pravnom stečevinom EU-a, još uvijek se ne primjenjuje efikasno i nema prikupljanja pouzdanih podataka. Obzirom na ovaj nedostatak, ključno je odmah provesti mjere kojim se uspostavljaju sigurno okruženje i bolji radni uslovi za medije i novinare. Vlasti na svim nivoima u BiH su stalno u proteklim godinama propuštali priliku da poduzmu ove korake, uključujući i 2024.

Negativni trendovi uključuju, ali nisu ograničeni na: uznemiravanje, prijetnje, klevetu i druge vrste krivičnih prijava, te pokušaje cenzure, zastrašivanja, itd. Naprimjer, u 2024. godini, nakon koordiniranog napada huligana na aktiviste Povorke ponosa u Banja Luci u prethodnoj godini, prijavljeni su brojni slučajevi poticanja na nasilje i diskriminaciju LGBTIQ osoba od strane najviših funkcionera iz Republike Srpske, javnih ličnosti, organizovanih grupa i nevladinih organizacija s jasnom anti-rodnom agendom.²⁵

Medijsko predstavljanje "tradicionalnih" vrijednosti i porodice namjerno ili slučajno ima diskriminacijski

²⁴ Vijesti „Zakon o 'stranim agentima' RS narušava ustavni i pravni poredak BiH, upozorila EU", Radio Slobodna Evropa

²⁵ Rozi izvještaj 2024, Sarajevski otvoreni centar

efekat, posebno u onim medijskim kućama koje su pod direktnim uticajem funkcionera i političara.²⁶ Što se tiče poštivanja ljudskih prava, izjave političara ne pomažu u razbijanju predrasuda i mržnje prema homoseksualnosti i homoseksualnim osobama. Manifestiraju se na različite načine, a uglavnom kroz verbalne uvrede. Naprimjer, Milorad Dodik, predsjednik Republike Srpske, rekao je u Banja Luci da se vrijednosti koje njeguju neke članica Evropske unije o LGBTIQ osobama nikad neće uvrstiti u zakonodavstvo Republike Srpske, čak i ako to bude značilo uskraćivanje EU sredstava za ubrzani razvoj.²⁷ Dodik je u nekoliko navrata javno rekao da će Vlada Republike Srpske usvojiti zakon kojim će se zabraniti članovima LGBTIQ organizacija da imaju pristup vrtićima, školama i univerzitetima.²⁸

Tokom izložbe koju je organizovala bh. Povorka ponosa, u noći sa 13. na 14. juni, osvanuli su uvredljivi grafiti na zidu zgrade Goethe-Instituta u Sarajevu.

Raste i broj slučajeva političkog pritiska i verbalnih uvreda novinarima i medijima od strane političara²⁹ i funkcionera.³⁰ Prijetnje novinarima i slučajevi rodno zasnovanog nasilja se nisu smanjili, a verbalni napadi na novinarke su porasli.³¹ Do današnjeg dana nisu prijavljeni slučajevi fizičkog nasilja, ali postoje neki primjeri, uključujući prijeteće poruke „Umrli NMZ” napisane na zidu kuće novinarke Nataše Miljanović - Zubac iz Trebinja.³² Nepoznata osoba(e) je uhodila novinariku Al Jazeera, Žanu Kovačević, često se pojavljivala u zgradi i ulazu u kojem živi, te joj pratila auto.

Postoje neki primjeri dobre prakse pravosudnih institucija, uključujući imenovanje “kontakt osobe” za obezbjeđivanje sigurnosti novinarima. Službenici u tužilaštvima i policijskim upravama su zaduženi da evidentiraju prijetnje novinarima, otvore hitne istrage i vode evidenciju o napadima. Tužilaštvo Kantona Sarajevo je prvo imenovalo kontakt osobu za sigurnost novinara. U periodu od novembra 2023. godine do kraja maja 2024. godine imenovane su ukupno 32 kontakt osobe u tužilaštvima i policijskim upravama. Visoko sudsko i tužilačko vijeće (VSTV) BiH je preporučilo ova imenovanja, a glavni tužitelj donijeli odluke o kontakt osobama, zadužujući tužioce da vode evidenciju napada i pokrenu hitne istrage u takvim slučajevima. Također, VSTV je postavio zaseban link na svojoj internet stranici sa kontakt informacijama.³³

Indikator 1.2.c: Udio organizacija civilnog društva koje djeluju bez izloženosti prijetnjama, napadima, sudskoj represiji i diskriminatornom postupanju, u smislu:

- broja prijava zbog izostanka zaštite organizacija civilnog društva;
- broja napada na organizacije civilnog društva i njihove članove;
- broja slučajeva oštećenja imovine;
- broja slučajeva diskriminatornog postupanja prilikom izvještavanja;
- broja slučajeva u kojima su organizacije civilnog društva bile izložene nezakonitom pretresu prostorija ili bile predmet inspeksijskog nadzora;
- broja slučajeva ometanja komunikacija organizacija civilnog društva.

Rezultati ankete pokazuju da je tokom 2024. godine 14% organizacija civilnog društva izjavilo da su bili izloženi nekom obliku prijetnji, napada, oštećenja imovine, ili predmetom nezakonitih pretresa ili ometanja komunikacije. U 2023. godini te brojke su iznosile 26%, a 2021. 14%.

Udio OCD-ova koji su mogli djelovati bez izloženosti prijetnjama, napadima i oštećenju imovine je porastao u 2024. godini. Ukupno 70% ispitanika je reklo da nisu bili izloženi takvim incidentima, u odnosu na 67% u 2023. godini, ali bez značajne promjene u odnosu na 80% u 2021. godini.

26 Rezultati monitoringa lokalnih medija i društvenih mreža tokom izbora 2024, Media Centar

27 Vijesti „Dodik: Ne moramo dobiti ni fening, ali LGBT neće ući u zakonodavstvo Srpske!”, Top Portal

28 Rozi izvještaj 2024, Sarajevski otvoreni centar.

29 Vijesti „Dodik, predsjednik Republike Srpske, nazvao je novinariku N1 televizije, psovao je, galamio i vrijeđao” TV N1.

30 Vijesti „Upravni odbor Udruženja BH novinara uputio je javni protest Elmedinu Konakoviću, ministru vanjskih poslova BiH” internet portal Klix.ba

31 Dopis BH novinara i Međunarodne federacije novinara (IFJ) ministru unutrašnjih poslova Republike Srpske, Siniši Karanu, i ministru pravde Republike Srpske, Milošu Bukejloviću.

32 „UMRI NMZ” – nove prijeteće poruke novinarici Nataši Miljanović Zubac, DIREKT PORTAL

33 Vijesti iz tužilaštva BiH.

One organizacije civilnog društva koje su bile meta prijetnji napada su u anketi unijeli razne dodatne informacije. Neki su odgovorili da su bili meta anti-rodnih aktivista tokom javne rasprave o novom Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici u Republici Srpskoj; neki su bili meta jer primaju sredstva od američkih i britanskih donatora; drugi su bili meta govora mržnje na internetu, na društvenim mrežama kao organizacija koja podržava prava LGBTIQ osoba; a neki su naveli da su pod stalnim pritiskom zbog retorike političara tokom izborne kampanje.

Također, 91% anketiranih koji su rekli da su bili meta prijetnji nisu podnosili prijave različitim institucijama zbog izostanka zaštite. Sličan postotak organizacija civilnog društva nije podnio prijave ni u 2023. godini (90%) i 2021. godini (96%). Kao razloge za nepodnošenje prijave, organizacije su navele da su podnosile prijave u prošlosti, ali je efikasno postupanje nadležnih vlasti po tim prijavama izostalo.

Prema rezultatima ankete, 2–3% organizacija je navelo da su tokom 2024. godine doživjele incidente s oštećenjem imovine, bile predmet inspekcijuskog nadzora protivno zakonskim propisima ili su ih vlasti ometale u komunikaciji. Ovo je mala brojka, ali opet nije beznačajna. U odgovorima otvorenog tipa u kojima pojašnjavaju svoja iskustva, organizacije su navele da su bile predmet inspekcijuskog nadzora od strane institucija vlasti, kao i njihovi zaposlenici koji su bili kandidati za lokalne izbore 2024. Ostali odgovori opisuju kako su OCD-ovi morali inicirati upravne sporove u nekoliko slučajeva zbog toga što im je odbijen pristup informacijama i što su često dobijali savjete od vlasti koji su im govorili šta da rade i kako da se ponašaju da bi dobili finansijsku podršku.

Prema rezultatima ankete provedene među javnim službenicima 2024. godine, većina ispitanika je izjavila da, prema njihovom mišljenju, organizacije civilnog društva mogu djelovati bez prijetnji, napada, sudske represije i diskriminatornog postupanja.

SC 1.3. Mjere koje se koriste za borbu protiv ekstremizma, terorizma, pranja novca ili korupcije su ciljane i srazmjerne, u skladu s pristupom zasnovanim na riziku, te poštuju standarde ljudskih prava o slobodi udruživanja, okupljanja i izražavanja

Indikator 1.3.a: U kojoj mjeri zakoni o borbi protiv ekstremizma, terorizma, pranja novca i korupcije neopravdano ne ograničavaju legitimne aktivnosti organizacija civilnog društva?

2024	3 – djelimično ispunjava standarde
2023	2 – minimalno ispunjava standarde
2021	2 – minimalno ispunjava standarde

Poređenja radi s prethodnim godinama, u 2024. je BiH ostvarila napredak u ovoj oblasti nakon što je u februaru Parlamentarna skupština BiH usvojila novi Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti.³⁴ Ovaj Zakon ima ojačane odredbe o procjeni rizika i njime se uspostavlja trajno koordinacijsko tijelo koje je nadležno za pripremu procjene rizika u skladu sa pravnom stečevinom EU-a.³⁵ Ipak, podzakonski akti koji su neophodni za potpunu provedbu ovog Zakona još uvijek nisu doneseni. Vijeće ministara BiH je u februaru 2024. usvojilo Procjenu rizika od pranja novca i finansiranja teroristič-

³⁴ „Službeni glasnik BiH”, broj 13/2024.

³⁵ Novi Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti je usklađen sa Uredbom (EU) 2018/1672 Evropskog parlamenta i Vijeća od 23 oktobra 2018. o kontrolama gotovine koja se unosi u Uniju ili iznosi iz Unije i stavljanju van snage Uredbe (EC) br. 1889/2005; Direktivom (EU) 2015/849 Evropskog parlamenta i Vijeća od 20 maja 2015. o sprečavanju korištenja finansijskog sistema u svrhu pranja novca ili finansiranja terorizma, o izmjeni Uredbe (EU) br. 648/2012 Evropskog parlamenta i Vijeća te o stavljanju van snage Direktive 2005/60/EC Evropskog parlamenta i Vijeća i Direktive Komisije 2006/70/EC; te Direktivom (EU) 2018/843 Evropskog parlamenta i Vijeća od 30. maja 2018. o izmjeni Direktive (EU) 2015/849 o sprečavanju korištenja finansijskog sistema u svrhu pranja novca ili finansiranja terorizma i o izmjeni direktiva 2009/138/EC i 2013/36/EU.

kih aktivnosti povezanih s virtuelnom imovinom i Akcioni plan za period 2024–2027.

Treba napomenuti da zahtjevi za postupanje u skladu sa ovim Zakonom ne sprečavaju legitimne aktivnosti organizacija civilnog društva. Intenzivne zagovaračke aktivnosti organizacija civilnog društva i međunarodnih organizacija u ovoj oblasti koje su prethodile samom usvajanju Zakona dovele su do značajnih promjena u zakonodavnom okviru, uključujući izuzimanje obaveze izvještavanja za neprofitne aktivnosti. Shodno tome, zahtjevi za postupanje u skladu sa ovim Zakonom ne sprečavaju legitimne aktivnosti organizacija civilnog društva.

U periodu mart–april 2024. godine, Ministarstvo pravde BiH je uz tehničku podršku projekta EU4CS, kojeg finansira Evropska unija, održalo 4 obuke (u Banja Luci, Brčkom, Sarajevu i Mostaru) za organizacije civilnog društva na temu “Stvarno vlasništvo, borba protiv pranja novca i finansiranja terorizma”, kao podršku provedbi javnih politika u BiH i Akcijskom planu za period 2022–2024 za provedbu Inicijative za otvorenu vlast. Ukupno je 83 predstavnika OCD-ova unaprijedilo svoje kapacitete za provedbu bosanskohercegovačkog zakonodavstva i međunarodnih standarda u pogledu stvarnog vlasništva, FATF-ovih preporuka, EU Direktive o BPPN/FT-u i pozitivnim praksama u regiji vezano za svoju ulogu u oblasti borbe protiv pranja novca i finansiranja terorizma.

Indicator 1.3.b: Udio organizacija civilnog društva koje mogu nesmetano obavljati zakonite aktivnosti bez ograničenja uslovljenih primjenom zakona o borbi protiv ekstremizma, terorizma, pranja novca i korupcije, naročito putem:

- sudske represije zbog navodne povezanosti s ekstremizmom, terorizmom, pranjem novca i korupcijom
- diskriminatornih ograničenja finansiranja;
- sprečavanja otvaranja bankovnih računa te slanja ili primanja novca od strane organa vlasti ili banaka.

Prema rezultatima ankete provedene među organizacijama civilnog društva za 2024. godinu, 3% organizacija (9% u 2023. godini i 6% u 2021. godini) je navelo da su one ili njihovi članovi bili predmet sudske represije zbog navodne povezanosti s ekstremizmom, terorizmom, pranjem novca ili korupcijom, ili da se organizacija suočavala s diskriminatornim ograničenjima zbog izvora sredstava, ili su je organi vlasti ili banke spriječile da otvori bankovni račun ili obavlja transakcije. S druge strane, 92% ispitanika je izjavilo da nisu bili izloženi ovim preprekama. Postoci su uglavnom ostali isti u svim godinama.

Na pitanje o izloženosti diskriminatornim ograničenjima zbog dobijanja finansijskih sredstava iz određenog izvora, 94% anketiranih organizacija (90% u 2023. godini i 91% u 2021. godini) je izjavilo da nisu bile izložene takvim ograničenjima, dok je 3% njih odgovorilo da jesu. One organizacije koje su bile predmet gore navedenih ograničenja su navele, naprimjer, da su morale dostaviti dodatnu dokumentaciju svojim poreskim upravama ili institucijama o finansijskim sredstvima koje su dobili od stranih donatora.

Kao i prethodnih godina, nijedan ispitanik nije bio onemogućen od strane vlasti ili banke da otvori bankovni račun ili obavlja transakcije.

SC 1.4. Organi vlasti postupaju jednako prema svim organizacijama civilnog društva u pogledu njihovog poslovanja i tretiraju ih na jednak način kao druge subjekte (kao što su poslovni subjekti).

Indikator 1.4.a Do koje mjere zakoni (1) ne nameću organizacijama civilnog društva obavezu podnošenja većeg broja izvještaja i informacija i (2) ne izlažu organizacije civilnog društva većem broju

2024	4 – uglavnom ispunjava standarde
2023	4 – uglavnom ispunjava standarde
2021	5 – u potpunosti ispunjava standarde

Zakonodavni okvir koji uređuje podnošenje izvještaja i informacija od strane organizacija civilnog društva nije doživio promjene u 2024. godini. U Izvještaju o procjeni za 2023. godinu, ocjena za ovaj indikator je spala sa 5 na 4 zbog negativnih događaja vezano za civilno društvo u Republici Srpskoj, odnosno potencijalnom usvajanju nacrtu Zakona o posebnom registru i javnosti rada neprofitnih organizacija. Ovaj Zakon je bio povučen iz procedure u julu 2024. godine, ali naknadno usvojen u februaru 2025. Status Zakona se osporava pred Ustavnim sudom. Odredbe Zakona propisuju obavezu podnošenja posebnih izvještaja o radu organizacija civilnog društva kao i mogućoj zabrani njihova rada ako se utvrdi da se bave političkom aktivnošću koja je u suprotnosti sa Ustavom Republike Srpske. Posebno je problematično što je ovo pitanje preširoko definisano. Nadalje, odredbe o inspekcijskom nadzoru su preširoko postavljene i nedostaju im neophodni mehanizmi zaštite od potencijalnih zloupotreba od strane nadležnih inspekcijskih organa.³⁶

Obaveze o podnošenju finansijskih izvještaja su u 2024. godini bile jednake za sve organizacije civilnog društva bez obzira na njihovu veličinu. Finansijski izvještaji se moraju dostaviti Finansijsko-informatičkoj agenciji BiH (FIA), Agenciji za posredničke, informatičke i finansijske usluge Republike Srpske (APIF) i Ministarstvu pravde.

Mnoge organizacije civilnog društva smatraju da se inspekcije trebaju provoditi samo onda kada postoji sumnja da je ozbiljno prekršen zakon obzirom da su takve kontrole nerazumne i pretjerano intruzivne.

SC 1.5. Centralni i/ili lokalni organi vlasti su uspostavili podsticajne politike i pravila kojima se omogućava djelovanje malih organizacija u zajednici i građanskih inicijativa (samoniklih organizacija).

Indikator 1.5.a: Small community/local organisations and civic initiatives are allowed to operate by law without registering.

2024	4 – uglavnom ispunjava standarde
2023	4 – uglavnom ispunjava standarde
2021	4 – uglavnom ispunjava standarde

U BiH ne postoje formalni propisi o samoniklim organizacijama (eng. grassroots), a postojeće zakonodavstvo omogućava organizacijama u zajednici/lokalnim organizacijama i građanskim inicijativama da djeluju bez potrebe za registracijom.

³⁶ Analiza, Republika Srpska: nacrt Zakona o posebnom registru i javnosti rada neprofitnih organizacija (mart 2024.) https://ecnl.org/sites/default/files/2024-04/ECNL%20ICNL%20Analysis%20RS%20Draft%20Law%20Special%20Registry%20and%20Transparency%20of%20NPOs%20April%202024_2.pdf

„Jedan grad, jedna borba“ je primjer dobre prakse navedenog u kojem neformalna grupa građana aktivista širi poruke upozorenja kroz printane biltene i informiše građane Sarajeva o problemima sa vodosnabdijevanjem, komercijalizacijom Vijećnice i drugim zloupotrebama.³⁷

U suradnji sa građanima i organizacijama civilnog društva, samonikla grupa je organizovala “Ljetnu školu Jajce 2024” za grupu učenika iz Jajca i Vareša, s ciljem borbe protiv segregacije i rada na pomirenju kroz dijalog. Namjera je bila prevazići odvajanje ljudi u raznim dijelovima BiH na osnovu raznih kriterija koji idu protiv principa ljudskih prava, a primjeri loše prakse u sferi obrazovanja nakon rata još uvijek postoje kao što su “Dvije škole pod jednim krovom”.³⁸

Samonikle inicijative su uglavnom neregistrovane i posljedično ne mogu formalno podnijeti zahtjev niti dobiti finansijska sredstava iz budžeta različitih nivoa vlasti u BiH. Čini se da veličina organizacije ne predstavlja prepreku njihovom radu. U slučaju da se odluče registrovati i tako formalno dobiju pravo na sredstva iz budžeta, takve samonikle organizacije moraju ispuniti iste uslove kao i sva druga formalno registrovana udruženja u BiH.

Indikator 1.5.b: Po zakonu, neregistrovane male organizacije u zajednici/lokalne organizacije i građanske inicijative uživaju jednako pravo na učešće u procesima odlučivanja kao i formalno registrovane organizacije civilnog društva.

2024	4 - uglavnom ispunjava standarde
2023	4 - uglavnom ispunjava standarde
2021	4 - uglavnom ispunjava standarde

Nije bilo formalnih ograničenja u 2024. godini za učešće malih organizacija u zajednici/lokalnih organizacija i građanskih inicijativa u procesima konsultacija. Štaviše, često se okupe na ad hoc osnovi kako bi rješavali važna i neočekivana pitanja. Postoje mnogi primjeri njihove uspješne organizacije manjih protesta i javnih debata. Kao i u slučaju ostalih nevladinih akteri, povremeno su nailazili na poteškoće u nastojanju da se efikasno uključe u procese formalnog zagovaranja i konsultacija s institucijama vlasti o strateškim, političkim i zakonodavnim inicijativama (npr. često se događalo da je njihovo uključivanje bilo tek formalno, kako bi se zadovoljili zakonski propisi). Građani sedam naselja iz Mostara su se okupili u neformalnoj grupi građana „Zaustavimo nezakonite izmjene Prostornog plana u Mostaru”. Apeluju na lokalne i kantonalne vlasti da izmjenom Prostornog plana zaštite interese građana. Cilj je natjerati lokalne vlasti da izmijeste postojeće solarne instalacije u blizini mostarskih predgrađa na lokacije što dalje od stambenih naselja.³⁹

Formalno se svaki građanin ili (ne)registrovana organizacija civilnog društva može angažovati i davati komentare, primjedbe i sugestije na vladine politike i zakone. Međutim, u praksi, slično kao i u slučaju ostalih nevladinih aktera, neregistrovane male organizacije u zajednici/lokalne organizacije i građanske inicijative su povremeno nailazile na poteškoće u nastojanju da se efikasno uključe u procese formalnog zagovaranja i konsultacija s institucijama vlasti o strateškim, političkim i zakonodavnim inicijativama. Postoji zahtjev za sve zainteresovane aktere da se formalno registruju na web portalu Vijeća ministra BiH “e-konsultacije”. Nekad je teško neregistrovanim malim organizacijama u zajednici/lokalnim organizacijama i građanskim inicijativama da se registruju na takvim web portalima. U praksi se najčešće registruju kao zainteresovani pojedinci ili slično. Na taj način mogu učestvovati kao “građani”, a ne kao neregistrovane male organizacije u zajednici/lokalne organizacije i građanske inicijative. Također, web portal “www.ekonsultacije.gov.ba” nije naročito jednostavan za korištenje, posebno za organizacije sa

³⁷ Građanska inicijativa Facebook grupa „Jedan grad, jedna borba”; “Rad za grad”.

³⁸ Facebook grupa Nansen Dialogue Center Sarajevo.

³⁹ Vijesti „Građani Mostara traže poštivanje zakona i zakonit prostorni plan”, Federalna televizija.

ograničenim sredstvima i kapacitetima. Mnogim neregistrovanim malim organizacijama u zajednici/lokalnim organizacijama i građanskim inicijativama predstavlja izazov da stalno prate i budu angažovani u procesu, imaju blagovremen pristup informacijama i fizički prisustvuju konsultacijama.

SC 1.6. Sve organizacije civilnog društva imaju slobodu da bez ograničenja traže i primaju finansijska sredstva.

Indikator 1.6.a: U kojoj mjeri relevantni zakoni omogućavaju organizacijama civilnog društva da bez neopravdanih ograničenja traže raznovrsne oblike finansiranja, uključujući i sredstva iz inostranstva, u pogledu

- novčanih i nenovčanih donacija iz svih izvora;
- finansiranja od strane domaćih organa vlasti;
- finansiranja od strane institucionalnih, korporativnih ili pojedinačnih donatora;
- finansiranja od strane inostranih vlada ili multilateralnih agencija.

2024	3 – djelimično ispunjava standarde
2023	3 – djelimično ispunjava standarde
2021	4 – uglavnom ispunjava standarde

Zakonodavstvo na državnom nivou, entitetskim nivoima i u Brčko distriktu nije doživjelo promjene u 2024. godini. Došlo je do jednog pozitivnog pomaka u 2023. godini kad je Federalno ministarstvo pravde izradilo prednacrt – radnu verziju Zakona o finansiranju organizacija civilnog društva u Federaciji BiH. Bio je to rezultat višemjesečnog rada radne grupe koja je raspravljala o principima transparentnosti i inkluzivnosti, a koja je uključivala predstavnike organizacija civilnog društva i relevantnih federalnih i državnih institucija, stručnjaka u oblasti civilnog društva, prava i finansija.

Međutim, nije bilo novih pomaka po ovom pitanju u 2024. godini.

Organizacije civilnog društva u BiH mogu nesmetano primati sredstva, bez obzira da

li se radi o novčanim ili nenovčanim donacijama, iz svih izvora, uključujući domaće javne institucije, institucionalne, korporativne ili pojedinačne donatore, strane vlade i multilateralne agencije, te mogu prikupljati sopstvena sredstva, baviti se privrednim aktivnostima i učestvovati u javnim pozivima za dodjelu grantova i pružanje usluga. Iako postojeća zakonska rješenja omogućavaju slobodu djelovanja u ovom aspektu, u stvarnosti administrativna i poreska pravila, uz korupciju, stvaraju nepovoljno finansijsko okruženje za civilni sektor. To se treba posmatrati u sprezi sa nacrtom Zakona o posebnom registru i javnosti rada neprofitnih organizacija u Republici Srpskoj (Zakon o stranim agentima) kojima se targetiraju neprofitne organizacije uspostavljene u Republici Srpskoj koje finansijski i na drugi način pomažu stranim subjektima kao “agenti stranih uticaja”. Iako povučen u julu 2024. godine, ovaj Zakon je ipak usvojen u februaru 2025. Ustavni sud BiH je 7. marta 2025. privremeno stavio van snage Zakon o posebnom registru i javnosti rada neprofitnih organizacija.

Indikator 1.6.b: Udio organizacija civilnog društva koje mogu pristupiti raznolikim izvorima finansiranja bez neopravdanog uplitanja vlasti.

Prema rezultatima ankete sprovedene među organizacijama civilnog društva za 2024. godinu, nijedna organizacija nije bila predmet proizvoljnih finansijskih revizija, blokade računa ili zahtjeva da se registruju kao strani agenti. Poređenja radi, u 2023. godini je 2% organizacija civilnog društva odgovorilo pozitivno na ovo pitanje (3% u 2021.).

SC 1.7. Javna finansijska i nefinansijska podrška organizacijama civilnog društva dostupna je u korisnicima sredstava iz instrumenta IPA-e i obezbjeđuje se na transparentan, odgovoran i pravičan način i bez diskriminacije

Indikator 1.7.a: Iznos javnih sredstava⁴⁰ dostupnih za organizacije civilnog društva i udruženja jasno je naveden u zakonima i drugim pravnim propisima, a prava i dužnosti državnog organa nadležnog za određivanje i revidiranje nivoa dostupnih javnih sredstava jasno su definisani zakonom

2024	1 – ne ispunjava standarde
2023	1 – ne ispunjava standarde
2021	1 – ne ispunjava standarde

Tokom 2024. godine nije bilo izmjena i dopuna postojećeg zakonodavstva koje se odnosi na ovaj indikator. Bespovratna sredstva (grantove) dodjeljuju svi nivoi vlasti, odnosno državni nivo BiH, Federaciju BiH, Republiku Srpsku, Brčko Distrikt BiH, kantone i jedinice lokalne samouprave. Još uvijek ne postoji jednoobrazna procedura ni na jednom nivou vlasti za dodjelu sredstava. Postojeće procedure, koje pate od brojnih manjkavosti, moraju se unaprijediti u cijeloj zemlji.

Na državnom nivou je ova oblast regulisana brojnim propisima kao što su Zakon o finansiranju institucija BiH, Zakona o budžetu institucija BiH i međunarodnih obaveza BiH, Pravilnik o računovodstvu s računovodstvenim politikama i procedurama za korisnike budžeta institucija BiH⁴¹, te drugi propisi i pojedinačne odluke bosanskohercegovačkih institucija.⁴² Navedeni propisi ne definišu specifično grantove nego ih klasificiraju u okviru drugih transfera, subvencija i sličnih bespovratnih sredstava iz budžeta za tekuće potrebe, ili kao kapitalni grant i transferi koji služe za nabavku osnovnih sredstava.

Indikator 1.7.b: Procentualni udio javnog budžeta koji je faktički isplaćen organizacijama civilnog društva tokom godine.

Podaci o iznosima sredstava dodijeljenih iz javnih budžeta za 2024. godinu na svim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini nisu bili dostupni. Sveobuhvatni i pouzdani podaci o finansiranju iz javnih budžeta nisu objedinjeni na jednom mjestu, uglavnom zbog toga što većina sredstava kojima se finansiraju organizacije civilnog društva širom zemlje potiče s opštinskog nivoa vlasti. Raspodjela budžetskih sredstava od strane velikog broja opština u BiH zahtijevala je detaljnu analizu četiri službe za reviziju javnog sektora u BiH – na državnom nivou, u Federaciji BiH, Republici Srpskoj i Brčko Distriktu. Transparency International BiH je predstavio najnovije podatke za 2023. godinu na stranici nvo.transparentno.ba koja prati raspodjelu javnih sredstava udruženjima i fondacijama u Bosni i Hercegovini⁴³. Brojke govore da je 12168 registrovanih udruženja i fondacija primilo 104.356.522 KM (oko 52.200.000 eura) javnih sredstava od vladinih institucija sa različitih nivoa ili opština u BiH. Broj dodijeljenih grantova je iznosio 11776.

⁴⁰ „Javna sredstva” se odnosi na sredstva izdvojena i doznačena iz državnih resursa. Ne uključuje sredstva Evropske unije podijeljena preko javnih institucija u Turskoj jer podliježu različitim pravilima i procedurama koje su u skladu sa pravilima i procedurama Evropske unije. Ova analiza se odnosi isključivo na ukupne iznose javnih sredstava za organizacije civilnog društva koja su podijeljena u skladu sa pravilima i procedurama javnih institucija.

⁴¹ Otvoreni prilog (mft.gov.ba).

⁴² Vijeće ministara BiH „Odluka o kriterijima za dodjelu bespovratnih sredstava Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH za 2020.”

⁴³ Praćenje raspodjele javnih sredstava udruženjima i fondacijama u Bosni i Hercegovini.

Indikator 1.7.c: U kojoj mjeri propisi koji uređuju dodjelu javnih sredstava organizacijama civilnog društva obezbjeđuju sljedeće:

- kriteriji za finansiranje su jasno utvrđeni, objektivni i dostupni javnosti
- proces ocjenjivanja prijedloga je transparentan i nepristrasan;
- sukob interesa je jasno regulisan;
- zahtjevi za izvještavanje su jasni i srazmjerni.

2024	3 – djelimično ispunjava standarde
2023	3 – djelimično ispunjava standarde
2021	3 – djelimično ispunjava standarde

Napravljen je pomak usvajanjem Strategije javnih nabavki za period 2024–2028 i prateći Akcioni plan na kojem su radili razni akteri, uključujući organizacije civilnog društva čiji su prijedlozi djelimično usvojeni. Organizacije civilnog društva imaju pravo da učestvuju u javnim tenderima koje objave lokalne vlasti na svim nivoima. Cilj usvojene Strategije jeste da ojača i pojednostavi postupak javnih nabavki kroz podsticanje jednakog tretmana i pravičnosti, transparentnosti i konkurentnih ponuda među dobavljačima kako bi se dobila što veća vrijednost za novac. Usto, Strategija kao prioritet postavlja očuvanje integriteta i zakonitosti postupka i uvodi mjere protiv sukoba interesa, prevara i drugih koruptivnih praksi. Ova poboljšana rješenja su osmišljena da pomognu svim pružateljima usluga, uključujući organizacije civilnog društva, da povećaju šanse za dobijanje javnih tendera. Također, usvojene su izmjene i dopune Zakona o javnim nabavkama s fokusom na pravnu zaštitu i žalbeni postupak. Naime, izmjene su napravljene s ciljem da riješe problem takozvanih “profesionalnih podnositelja žalbi” koji komplikuju postupak javnih nabavki.⁴⁴ “Profesionalni podnosioci žalbi” u postupku javnih nabavki u BiH su pojedinci ili subjekti koji (zlo)upotrebljavaju žalbeni mehanizam kako bi uticali na tok postupka, često bez stvarne namjere da učestvuju u pružanju usluga ili dobara. Termin se najčešće koristi da opiše one koji zloupotrebljavaju žalbeni postupak zbog vlastite koristi, što kroz produženje postupka, stavljanje pritiska na klijente ili čak dobijanje finansijske kompenzacije. Ovakva praksa u žalbenom postupku je vodila do kašnjenja u nabavkama i povećavala trošak za institucije, te se smatrala velikom preprekom u osiguranju efikasnog i pravičnog sistema javnih nabavki u BiH. Vrijedi napomenuti da je Zakon usvojen bez odgovarajuće javne konsultacije. Ukupno gledano, javne nabavke i dalje ostaju podložne nepravilnostima i korupciji.⁴⁵

Ugovori se mogu dodijeliti i organizacijama civilnog društva kao i drugim pružateljima usluga. Međutim, generalno gledano, postupak javnih nabavki ne ide na ruku organizacijama civilnog društva. Registrovanje OCD-a kao pružatelja usluga na službenom web portalu javnih nabavki (e-Procurement) je jedino moguće u kategoriji “udruženja”, što kao posljedicu ima da može biti prepoznat jedino pod specifičnim sektorima kod ugovornog organa kao što je zaštita okoliša, poljoprivreda, zdravstvena i socijalna zaštita.

Što se tiče grantova i drugih transfera mimo javnih nabavki, Federalno ministarstvo finansija je u maju 2024. godine donijelo nove Smjernice o minimalnim standardima dodjele budžetskih sredstava putem transfera i subvencija u Federaciji BiH.⁴⁶ Smjernice utvrđuju minimalne standarde za dodjelu sredstava iz budžeta Federacije BiH koja se dodjeljuju korisnicima budžeta putem transfera i subvencija za finansiranje pravno utvrđenih prava, programa i/ili projekata na svim nivoima vlasti, neprofitnih organizacija i pojedinaca. Minimalni standardi uključuju generalne i specifične uslove i procedure finansiranja koje korisnici budžeta/davaoci sredstava moraju primijeniti kad se dodjeljuju sredstva iz budžeta putem transfera i subvencija i javnog poziva. Procedure pokrivaju aktivnosti davaoca sredstava u smislu planiranja budžetskih sredstava, odabira, ugovaranja, praćenja realizacije, ocjene rezultata potrošnje dodijeljenih sredstava putem transfera i/ili subvencija, javno objavljivanje podataka i izvještavanje.

Procedure za dodjelu grantova se razlikuju međusobno, zavisno od pravila institucije koja dodjeljuje

⁴⁴ Izmjene i dopune Zakona o javnim nabavkama BiH (Službeni glasnik BiH, broj 50/24).

⁴⁵ Izvještaj „Sukob interesa i korupcija u javnim nabavkama”, Transparency International BiH

⁴⁶ „Službene novine FBiH”, broj 37/2024.

grant i zavisno od vrste granta. Što se tiče transparentnosti dodjele granta, i tu postoje značajne razlike, jer se neki grantovi dodjeljuju putem javnog poziva, a neki samo na osnovu podnesene prijave za dodjelu sredstava. U Federaciji BiH je metoda dodjele grantova iz budžeta FBiH također regulisana zakonima o budžetima u FBiH i zakonima koji propisuju obavezu finansiranja određenih oblasti putem grantova, ali nema propisa koji na sveobuhvatan i jednoobrazan način regulišu postupak dodjele grantova. Forma i sadržaj izvještaja o utrošku granta, instrukcije za pripremu periodičnih i godišnjih izvještaja i rokovi za njihovo podnošenje su regulisani Pravilnikom o finansijskom izvještavanju i godišnjem obračunu budžeta u FBiH.⁴⁷

Vlada Republike Srpske je usvojila Metodologiju upravljanja grantovima za programe i projekte koji se finansiraju ili sufinansiraju sredstvima iz budžeta RS (br. 06.04/020–2004/14)⁴⁸. Ova metodologija definiše opšte kriterije za odabir programa i projekata koji se finansiraju grantovima iz budžeta entiteta, a očekuje se da će detaljnije kriterije za specifične oblasti donijeti nadležna ministarstva u svojim internim aktima. Međutim, kako je to zabilježeno u Revizorskom izvještaju Republike Srpske za javni sektor⁴⁹, nadležna ministarstva u Republici Srpskoj koja su dodijelila grantove nisu podnijela izvještaje niti je podnesen poseban jedinstveni izvještaj o dodijeljenim grantovima kako je to utvrđeno u Metodologiji. Također, još uvijek nije uspostavljen registar korisnika grantova dodijeljenih iz budžeta Republike Srpske koji treba uključiti sve korisnike grantova.

Indikator 1.7.d: Centralne vlasti informacije o dodijeljenim sredstvima stavljaju na raspolaganje javnosti i predstavljaju ih u dovoljnoj mjeri detaljnim kako bi se identifikovale pojedinačne dodjele.

2024	2 – minimalno ispunjava standarde
2023	2 – minimalno ispunjava standarde
2021	2 – minimalno ispunjava standarde

Nije bilo promjene zakonodavstva koje se odnosi na ovaj indikator tokom 2024. godine. Ne postoji centralizovani sistem praćenja podataka koji bi služio za provjeru dodjele sredstava, raspodjelu i implementaciju projekata. Stoga organizacije civilnog društva prijavljuju da se sredstva često dodjeljuju organizacijama koje su povezane sa političkim strankama na vlasti, a ne na osnovu kompetencija ili stvarnih potreba i relevantnosti njihovih programa i aktivnosti.⁵⁰

Prema rezultatima ankete koja je sprovedena među javnim službenicima za 2024. godinu, na pitanje u kojoj mjeri nadležni organi objavljuju informacije o dodjelama javnih sredstava organizacijama civilnog društva, više od polovine ispitanika je odgovorilo da su to činili u dovoljnoj mjeri, te dali primjere kako su vladini organi organizovali proces razvoja strategija ili javnih konsultacija sa organizacijama civilnog društva ili ih direktno pozvali na radionice ili druge sastanke.

47 „Službene novine FBiH”, brojevi 69/14, 14/15, 4/16 i 19/18.

48 <http://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/Ministarstva/mf/Documents/>.

49 RU002-12_NP_Lat.pdf (gsr-rs.org).

50 Vijesti „CPCD najavljuje praćenje utroška 3,8 miliona KM koje je podijelilo Vijeće ministara BiH”, internet portal Klix. https://civilnodrustvo.ba/wp-content/uploads/2024/10/88-4-BiH-MM-Report-2023-final_11.10.2024.pdf

Indikator 1.7.e: Udio organizacija civilnog društva koji ukazuje na to da je dodjela sredstava iz domaćih javnih budžeta transparentna i pravična

2024	2 – minimalno ispunjava standarde
2023	1 – ne ispunjava standarde
2021	1 – ne ispunjava standarde

Prema anketi provedenoj među organizacijama civilnog društva za 2024. godinu, 23% organizacija je odgovorilo da je obezbjeđivanje sredstava iz javnih budžeta transparentno i pravično. U 2023. i 2021. godini, 14% organizacija je odgovorilo isto. Možemo zaključiti da je došlo do 9% povećanja u 2024. godini u odnosu na 2023., te da je u periodu od 2021. do 2024. također primijećeno povećanje od 9%.

U 2024. godini, veliki broj organizacija (50%) je izjavilo da smatra da obezbjeđivanje sredstava iz javnog budžeta za organizacije civilnog društva nije transparentno (potpuno netransparentno – 13%; nedovoljno transparentno – 37%), dok je 36% izjavilo da smatra da je obezbjeđivanje sredstava dovoljno ili veoma transparentno. Navedeno predstavlja poboljšanje u odnosu na prethodne godine. U 2023. godini brojke su iznosile 65%, a 2021. godini 60%.

Na pitanje koliko je obezbjeđivanje sredstava iz javnih budžeta pravično, 56% anketiranih organizacija je odgovorilo da nije pravično ili da je nedovoljno pravično, dok je 23% (16% u 2023.) reklo veoma ili dovoljno pravično. Navedeno predstavlja poboljšanje u odnosu na prethodnu godinu. U 2023. godini, 70% anketiranih organizacija je izjavilo da obezbjeđivanje sredstava iz javnih budžeta nije pravično ili da je nedovoljno pravično, a u 2021. ta brojka je iznosila 69%.

Prema rezultatima ankete koja je sprovedena među javnim službenicima za 2024. godinu, više od pola službenika je izjavilo da je njihova institucija obezbjeđivala sredstva za finansiranje organizacija civilnog društva. Većina njih je navela da je proces dodjele bio vrlo transparentan i pravičan. Pod transparentnim se podrazumijevalo da je postupak proveden otvoreno i uz objavljivanje svih informacija, na način kojim se obezbjeđuje povjerenje javnosti u proces. Pod pravičnim se podrazumijevalo da su sve organizacije civilnog društva tretirano jednako, bez favoriziranja jednih nad drugim ili diskriminacije.

Indikator 1.7.f: Javno finansiranje ne isključuje organizacije civilnog društva po osnovu njihove zastupljenosti u društvenoj zajednici.

Prema anketi provedenoj među organizacijama civilnog društva za 2024. godinu, 71% organizacija je odgovorilo da su se prijavile za javno finansiranje tokom 2024. godine. To predstavlja povećanje od 10% u donosu na 2023. godinu (61% u 2023 i 66% u 2021, godini).

Od organizacija koje su se prijavile za javno finansiranje, 61% prijava je bilo neuspješno. To predstavlja blagi pad neuspješnih u odnosu na 70% iz 2023. godine, ali veliki porast u odnosu na 25% neuspješnih prijava u 2021. Samo je 26% njih je imalo uspješne prijave.

Od ukupno neuspješnih prijava, 41% organizacija je izjavilo da su vlasti dodjeljivale sredstva favorizovanim organizacijama. Kao objašnjenje svog stava, organizacije civilnog društva su navele da nisu primile adekvatno obrazloženje od institucija; da transparentnost u procesu dodjele javnih sredstava organizacijama civilnog društva nije uvijek na najvišem nivou u Bosni i Hercegovini; da osoblje institucija/evaluatori projektnih prijedloga nisu kvalifikovani za taj zadatak; ili da institucije tvrde da organizacije civilnog društva nisu dostavile svu zahtijevanu dokumentaciju.

Od onih organizacija civilnog društva koje se nisu prijavile za dodjelu javnih sredstava, 30% njih je navelo da je razlog tome što su smatrali da nemaju realne šanse za prolazak. Naveli su da se obično javna sredstva dodjeljuju onim udruženjima koja imaju veze s vladom, ili da organizacije civilnog društva obično izbjegavaju da gube vrijeme u pripremi prijedloga kad već znaju da prijedlozi neće proći jer nema dovoljno sredstava u javnim budžetima za organizacije civilnog društva koje rade na pružanju usluga.

Prema rezultatima ankete sprovedene među javnim službenicima za 2024. godinu, na pitanje koliko je proces dodjele javnih sredstava u 2024. godini bio inkluzivan za organizacije civilnog društva za koje je njihova institucija bila nadležna, polovica ispitanika je izjavila da je, po njihovom mišljenju, ovaj proces bio inkluzivan. Pod tim su podrazumijevali da su u procesu učestvovala različite organizacije civilnog društva koje su se bavile širokim spektrom tema i zastupale interese različitih zajednica ili grupa u društvu.

SC 1.8. Fizička lica i korporativna pravna lica uživaju poreske olakšice za donacije organizacijama civilnog društva

Indikator 1.8.a: Poreski propisi omogućavaju poreske olakšice u sljedećim slučajevima:

- Donacije od strane fizičkih lica;
- Donacije od strane korporativnih pravnih lica:

2024	3 – djelimično ispunjava standarde
2023	3 – djelimično ispunjava standarde
2021	3 – djelimično ispunjava standarde

Zakonodavstvo na državnom nivou, entitetskim nivoima i u Brčko distriktu nije doživjelo promjene U 2024. godini. Zakoni koji uređuju poreski tretman organizacija civilnog društva na državnom i entitetskom nivou još uvijek nisu usaglašeni.

Pravna lica u Republici Srpskoj mogu doznačiti do 3% svog godišnjeg prihoda kao donacije organizacijama koje se bave humanitarnim, kulturnim, sportskim i društvenim aktivnostima, te do 2% za sponzorstvo (pravna lica u Federaciji BiH mogu doznačiti do 3 %). U slučaju da dodjeljuju nefinansijske donacije (u robi, uslugama i transakcijama koje ne uključuju novac) i materijalne i finansijske donacije u kulturne, obrazovne, naučne, zdravstvene, humanitarne, sportske i vjerske svrhe, fizička lica donatori u FBiH mogu rashodovati 0,5 % od prihoda koje su ostvarili u prethodnoj godini. Poreski obveznici u RS-u mogu rashodovati 2% od ukupnog prihoda u poreskoj godini u svrhe donacija i sponzorstva. Samozaposlena lica u Republici Srpskoj i Federaciji BiH imaju isključivo pravo na ove odbitke od prihoda ostvarenog u prethodnoj godini. Donacija iznad propisanog iznosa priznaje se u cijelosti, pod uslovom da je data na osnovu odluka nadležnih ministarstava.

Zakoni propisuju poreske olakšice u vidu izuzeća od plaćanja poreza za donacije u javne svrhe od strane fizičkih i pravnih lica. Zakonima se izričito predviđaju poreske olakšice za novčane donacije za opšte namjene, ali i za nenovčane donacije i donacije u imovini. Međutim, zakoni koji uređuju poreski tretman organizacija civilnog društva na državnom i entitetskom nivou još uvijek nisu usaglašeni.⁵¹ PDV se na primjenjuje na projekte organizacija civilnog društva koji se finansiraju iz instrumenta Evropske unije za pretpristupnu pomoć (IPA). Humanitarne, dobrotvorne, sportske i slične organizacije ne plaćaju PDV na robu i usluge koje pružaju svojim članovima.

Indikator 1.8.b: Udio fizičkih lica koja su izdvojila novačana sredstva za potrebe organizacija civilnog društva (OCD).

Udio fizičkih lica koji su uplatili novčana sredstva organizacijama civilnog društva u Bosni i Hercegovini iznosio je 57% u 2024. godini, što predstavlja porast u odnosu na 51% u 2023. i 45%⁵² u 2021. godini. U periodu od 2021. do 2024. zabilježeno je ukupno povećanje od 12%.

⁵¹ Indeks održivosti OCD-ova u Bosni i Hercegovini za 2021. godinu.

⁵² WORLD GIVING INDEKS 2024

SC 1.9. Poreske olakšice dostupne su organizacijama civilnog društva

Indikator 1.9.a: Opseg u kojem važeći poreski zakoni predviđaju sljedeće:

- prihodi organizacija civilnog društva ostvaren iz grantova, donacija i članarina, prihoda iz privrednih aktivnosti, investicionih prihoda, nekretnina, poklona i nasljeđa ne podliježe oporezivanju;
- bilo koji višak prihoda ili dobiti ostvarene iz privredne aktivnosti a koji organizacije civilnog društva koriste u svrhe vezane za svoju misiju ne podliježe porezu na prihod/dobit preduzeća.

2024	3– djelimično ispunjava standarde
2023	3– djelimično ispunjava standarde
2021	3– djelimično ispunjava standarde

U 2024. godini, nije bilo značajnih promjena po pitanju poreza u neprofitnom sektoru ni na jednom nivou vlasti.

Obavljanje povezanih privrednih djelatnosti dozvoljeno je u oba entiteta, kao i na državnom nivou, bez potrebe za osnivanjem posebnog pravnog lica preko kojeg bi se obavljale povezane privredne djelatnosti. U tom kontekstu, važno je da udruženja i fondacije u svojim statutima jasno i detaljno definišu ciljeve i privredne djelatnosti na koje će se fokusirati radi ostvarivanja tih ciljeva. U skladu s odredbama Zakona o porezu na dobit u Federaciji BiH, udruženja i fondacije ne plaćaju porez na dobit ostvarenu obavljanjem srodnih privrednih djelatnosti.

Zakon o porezu na dobit Federacije BiH („Službene novine F BiH“, br. 15/2016 i 15/2020) i član 4. istog zakona, definiše da udruženja i organizacije civilnog društva (OCD) ne podliježu obavezi plaćanja poreza na dobit, osim ako obavljaju neku tržišnu djelatnost i ostvaruju prihode s tržišta, izuzev prihoda navedenih u stavu 1. tačka c) člana 4. Zakona o porezu na dobit, te su obavezni platiti porez na dobit za prihode koje ostvare obavljanjem takvih djelatnosti. (Organizacija civilnog društva podliježe obavezi plaćanja poreza na dobit ako ostvaruje prihode na tržištu koji nisu povezani s njenim statutarnim ciljevima. Prema stavu Federalnog ministarstva finansija (FMF), neprofitni subjekt u Federaciji BiH smatra se obveznikom poreza na dobit ako više od 50% svojih prihoda ostvaruje na tržištu. OCD je obavezna platiti porez na dobit za sredstva isplaćena iz viška prihoda na rashodima, tj. dobiti, trećim licima kao što su osnivači, članovi, donatori i zaposlenici. Isplate po osnovu plaća i naknada ne smatraju se isplatama iz dobiti.

U Republici Srpskoj (RS), Zakon o porezu na dobit propisuje da javne ustanove i „humanitarne organizacije“ ne plaćaju porez na dobit ostvarenu na osnovu prihoda iz budžeta, javnih fondova ili „sponzorstva“ u novcu ili u naturi. Prema tome, ako organizacija u Republici Srpskoj ne prijavljuje dobit na osnovu grantova/donacija, nije predmet oporezivanja. Novčane donacije nisu direktno oporezive, niti za davaoca niti za OCD kao primaoca.

Pokloni i donacije dobara i/ili usluga koje pravna lica daju organizacijama civilnog društva (OCD) oporezuju se samo kod davaoca takvih poklona i donacija, ukoliko je davalac registrovani obveznik PDV-a. Razlog tome je što se davanje dobara ili pružanje usluga besplatno ili po sniženoj cijeni smatra oporezivom transakcijom, na koju je davalac – obveznik PDV-a – dužan obračunati PDV (17%) na osnovu tržišne vrijednosti isporučenih dobara ili pruženih usluga besplatno ili po sniženoj cijeni. OCD nije obveznik plaćanja PDV-a na tako primljena dobra ili usluge.

Novčane donacije koje različite institucije daju organizacijama civilnog društva (OCD) nisu oporezive, jer se pretpostavlja da su te institucije donatori (državni organi, razne institucije itd.) i da same nisu profitno orijentisani subjekti, niti obveznici poreza na dobit. Isto tako, pokloni i donacije u robi i uslugama koje pružaju institucije OCD-a su neoporezivi, jer te institucije, u pravilu, nisu registrovani obveznici PDV-a. Međutim, ukoliko jeste – tj. ako je donator registrovan kao obveznik PDV-a – on je obavezan da plati PDV (17%) na tržišnu vrijednost donirane robe ili usluga.

U Federaciji Bosne i Hercegovine prihodi od članarina se ne oporezuju, jer se smatra da nisu privredne djelatnosti, već doprinos članova. U Republici Srpskoj prihodi od članarina su oporezivi za sve vrste organizacija civilnog društva, osim za humanitarne organizacije i javne ustanove koje su oslobođene plaćanja poreza na članarinu. Organizacije civilnog društva imaju pravo prikupljati sredstva i smatra se da lako mogu dobiti finansijska sredstva putem različitih metoda i iz više izvora. Prikupljanje sredstava putem PayPala predstavlja izazove za organizacije. One snose troškove provizije koju naplaćuje PayPal i/ili drugi pružatelji usluga elektronskog plaćanja, te podliježu porezu od 10% na donacije koji naplaćuju poreski organi mjesta u kojem je organizacija civilnog društva registrovana.

SC 1.10. Politike i zakonsko okruženje pružaju poticaje i olakšavaju volontiranje i zapošljavanje u organizacijama civilnog društva.

Indikator 1.10.a: Zakoni kojima se uređuje volontiranje su usvojeni.

2024	4 - uglavnom ispunjava standarde
2023	4 - uglavnom ispunjava standarde
2021	4 - uglavnom ispunjava standarde

Volontiranje u Bosni i Hercegovini uređeno je entitetskim zakonima u Federaciji Bosne i Hercegovine i Republici Srpskoj, te zakonom na nivou Brčko distrikta. Ne postoji zakon o volontiranju na državnom nivou BiH, uprkos kontinuiranom zagovaranju organizacija civilnog društva za njegovo donošenje.

Indikator 1.10.b: Vladine strategije i programi volontiranja podržavaju volontiranje za organizacije civilnog društva i predviđaju dovoljne resurse koji se izdvajaju za realizaciju

2024	1 – ne ispunjava standarde
2023	3 – djelimično ispunjava standarde
2021	3 – djelimično ispunjava standarde

U 2024. godini, kada je riječ o strategijama volontiranja, budući da nijedan nivo vlasti u BiH nije imao takve strategije, nijedna strategija nije usvojena ni na jednom nivou vlasti nakon isteka Strategije za unapređenje i razvoj volontiranja u Republici Srpskoj za period 2019–2023. Novi dokument strategije za naredni period nije usvojila Vlada Republike Srpske.

Federacija Bosne i Hercegovine nikada nije imala strategiju volontiranja, a isto važi i za Brčko Distrikt BiH. Mnogo truda je uloženo u oblasti zajedničkog rada s vlastima na kantonalnom i lokalnom nivou, s ciljem stvaranja svih potrebnih uslova za razvoj strategija u 2024. godini, posebno onih koje je organizovao OCD Institut za razvoj mladih KULT. Međutim, u 2024. godini nijedan nivo vlasti nije usvojio nijedan zvanični dokument.

Indikator 1.10.c: Udio organizacija civilnog društva koje ostvaruju koristi iz državnih strategija i programa zapošljavanja.

U 2024. godini, 14% organizacija civilnog društva navelo je da su ostavirili koristi iz državnih programa zapošljavanja, u poređenju sa 15% u 2023. i 23% u 2021. Većina organizacija koja je pozitivno odgovorila na ovo pitanje bila je s područja Republike Srpske, koja je jedini nivo vlasti koji je u 2023. godini imao relevantne zakonske propise o programima zapošljavanja primjenjive na organizacije civilnog društva.

Indikator 1.10.d: Udio organizacija civilnog društva koje ostvaruju koristi iz državnih strategija i programa volontiranja.

U 2024. godini, 4% od ukupnog broja anketiranih organizacija civilnog društva ostvarilo je koristi od državnih programa volontiranja, u poređenju s 3% ispitanika u 2023. i 2021. godini. Što se tiče prethodnog indikatora, organizacije koje su dale pozitivan odgovor bile su iz Republike Srpske, jer je ona jedini nivo vlasti koji je imao relevantne zakonske propise u 2023. godini.

Indikator 1.10.e: Udio zaposlenih u organizacijama civilnog društva u odnosu na ukupnu radnu snagu.

U 2024. godini, radna snaga u Bosni i Hercegovini brojala je 1,4 miliona ljudi, od kojih je 1,3 miliona (88,3%) bilo zaposleno, dok je 166.000 (11,7%) bilo nezaposleno.

Federalni zavod za statistiku dostavio je podatke o udjelu radne snage u sektoru civilnog društva za 2024. godinu, prema kojima je u Federaciji BiH bilo zaposleno ukupno 7.059 osoba. Ovi podaci su uporedivi s onima iz 2023. godine, kada je broj zaposlenih iznosio 6.996 (uključujući i zaposlene u Brčko Distriktu).

Republički zavod za statistiku Republike Srpske nije dostavio podatke za 2024. godinu, uprkos višestrukim zahtjevima. Prema dostupnim podacima za 2023. godinu, u ovom sektoru bilo je zaposleno 1.918 osoba.

Procjenjuje se da je u 2024. godini u sektoru civilnog društva u Bosni i Hercegovini bilo zaposleno ukupno oko 8.977 osoba, od čega 7.059 u Federaciji BiH i Brčko Distriktu, te 1.918 u Republici Srpskoj.

Odluka Vlade Federacije BiH o povećanju minimalne neto plaće na 1.000 KM (oko 510 EUR), usvojena na sjednici Vlade Federacije BiH održanoj 30. decembra 2024. godine, izazvala je snažne reakcije. Poslovna zajednica, kao i organizacije civilnog društva u Federaciji BiH izrazile su ozbiljnu zabrinutost zbog ove promjene. Razlog tome je značajan skok u odnosu na prethodnu minimalnu plaću od 381 KM, a promjena podrazumijeva i veće obaveze za doprinose koje moraju snositi svi poslodavci, uključujući i organizacije civilnog društva.⁵³

Odluka Vlade Federacije BiH donesena je bez prethodnih konsultacija s predstavnicima sindikata, poslovne zajednice i organizacija civilnog društva.

Iako su organizacije civilnog društva izrazile podršku za povećanje minimalne neto plaće na 1.000 KM, više od stotinu organizacija i fondacija zajednički je zatražilo da se način implementacije revidira i prilagodi njihovim specifičnim potrebama.

Trenutno u organizacijama civilnog društva širom zemlje radi oko 9.000 zaposlenih bez subvencija ili podrške od strane vlasti, te će propisano povećanje plaća za njih predstavljati ozbiljan izazov. Radi rješavanja ovog problema, organizacije su zatražile od Vlade Federacije BiH da prepozna njihovu situaciju i uključi ih u programe subvencije predviđene u narednoj odluci Vlade Federacije BiH o privremenom finansiranju. Na sjednici Vlade Federacije BiH održanoj u januaru 2025. godine ova tema nije bila razmatrana. Osim toga, organizacije civilnog društva iz Federacije BiH tražile su da budu uključene u nacrt Budžeta Federacije BiH za 2025. godinu. Organizacije civilnog društva upozorile su da bi, bez takve podrške, odluka Vlade Federacije BiH mogla imati izuzetno štetne efekte na životni standard i status zaposlenja osoba koje u potpunosti zavise od sektora civilnog društva.⁵⁴

Indikator 1.10.f: Procenat osoba koja su u slobodno vrijeme volontirala u organizaciji.

Procenat lica koja su u slobodno vrijeme volontirala u nekoj od organizacija u Bosni i Hercegovini tokom 2024. godine blago je porastao na 12%, dok je tokom 2023. godine taj broj iznosio 9%, a u 2021. godini 7%.

⁵³ Vijesti "Šta povećanje minimalne plate konkretno znači za radnike u FBiH?", Sarajevo Times.

⁵⁴ Vijesti "Minimalac od 1000 KM da, uz subvencije za civilni sektor", Civilno društvo.

Specifični cilj 2

Ojačana saradnja i partnerstvo između organizacija civilnog društva i javnih institucija

SC 2.1. Javni organi vlasti i institucije uključuju organizacije civilnog društva u procese odlučivanja i donošenja politika.

Indikator 2.1.a: Zakoni, podzakonski akti, strategije, drugi akti od javnog interesa i reformske politike se efektivno razmatraju u konsultaciji s organizacijama civilnog društva tako da:

- Organizacije civilnog društva imaju uvid u nacrt dokumenta od početka procesa same izrade do kraja procedure usvajanja dokumenta
- Dozvoljeno je najmanje 15 dana za dostavljanje komentara prije nego što nacrt dokumenta uđe u procedure usvajanja
- Korištenje vanrednih/skraćenih postupaka za usvajanje zakona bez prethodnih konsultacija predstavlja izuzetak i mora biti valjano obrazloženo
- Izvještaji o rezultatima javnih konsultacija, uključujući i razloge za odbijanje komentara, objavljuju se blagovremeno;
- Članovi radnih grupa iz organizacija civilnog društva biraju se putem javnog poziva, na osnovu jasnih kriterijuma i u skladu s principom ravnopravnog tretmana;
- Članstvo predstavnika organizacija civilnog društva u radnim grupama obuhvata različite segmente društva, uključujući žene, LGBTIQ osobe, migrante, pripadnike manjina, osobe s invaliditetom, kao i druge relevantne grupe, u skladu s pristupom zasnovanim na poštovanju ljudskih prava.

2024	2 – minimalno ispunjava standarde
2023	2 – minimalno ispunjava standarde
2021	2 – minimalno ispunjava standarde

U 2024. godini, javne konsultacije u Bosni i Hercegovini bile su regulisane različitim propisima na državnom nivou, kao i na nivoima Federacije BiH, Republike Srpske i Brčko distrikta. Ovi propisi obuhvataju pravila koja se odnose na konsultacije u postupku izrade zakona, jedinstvena pravila za izradu pravnih propisa i slične pravne instrumente. Okviri na državnom nivou BiH, te na nivoima vlasti Republike Srpske i Federacije BiH pokazuju nedostatke u pogledu obaveze obavješćavanja, izvještavanja o rezultatima procesa konsultacija i objavljivanja tih izvještaja. Jedini mehanizam vlasti za praćenje ovog indikatora postoji na državnom nivou⁵⁵, putem uspostavljene online platforme za konsultacije, www.ekonsultacije.ba.

Treba istaknuti da postoji i mehanizam civilnog društva koji potiče javnu raspravu o zakonodavstvu. Udruženje građana „Zašto ne?“ pokrenulo posebnu internetsku stranicu za javne rasprave o zakonima koji su ušli u parlamentarnu proceduru na državnom nivou, te u Federaciji BiH i Republici Srpskoj – www.javnaraspava.ba. Ova internetska platforma omogućava organizacijama civilnog društva i široj javnosti direktno uključivanje u procese donošenja odluka u BiH. Također služi kao kanal za komunikaciju s parlamentarcima u vezi sa zakonodavstvom koje je trenutno u parlamentarnoj proceduri. Međutim, potencijal ove internetske platforme nije dovoljno iskorišten. Postoji mogućnost za njeno bolje promovisanje među širom zajednicom organizacija civilnog društva (kao i među parlamentarcima) te za njenu širu i dosljedniju primjenu tokom parlamentarnih procedura.⁵⁶

⁵⁵ E-konsultacije,

⁵⁶ Javna rasprava.ba

Javne uprave na državnom nivou, u Federaciji BiH, Republici Srpskoj i Brčko distriktu jasno pokazuju nedostatak sistemskog izvještavanja o procesima javnih konsultacija i njihovim rezultatima. Informacije koje se pružaju u izvještajima o procjeni uticaja propisa (RIA) koje služe kao temelj za kreiranje politika, kao i u obrazloženjima uz zakonske prijedloge, prilično su oskudne, površne ili čak potpuno izostaju. Sam proces konsultacija nerijetko se svodi isključivo na objavljivanje nacrtu zakona na internetu, što ukazuje na izostanak proaktivnog pristupa institucija u uključivanju nedovoljno zastupljenih dionika. Takođe, ne postoji ustaljena praksa blagovremenog informisanja zainteresiranih strana o planiranim konsultacijama. Zbog toga potencijal javnih konsultacija da doprinesu kvalitetnijem kreiranju politika i zakonodavstva ostaje u velikoj mjeri neiskorišten širom Bosne i Hercegovine.⁵⁷

Korištenje hitnih procedura za usvajanje propisa na svim nivoima vlasti u BiH trebalo je biti strogo ograničeno na izuzetne slučajeve i svedeno na minimum. Primjena hitne procedure smanjuje ili potpuno onemogućava učešće organizacija civilnog društva u razmatranju politika i zakonodavstva. Ipak, praksa usvajanja zakona po hitnoj proceduri bila je česta tokom 2024. godine.

Na primjer, izmjene i dopune Zakona o javnim nabavkama usvojene su od strane Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine u julu 2024. godine po hitnoj proceduri.⁵⁸

U Republici Srpskoj, Vlada je usvojila nekoliko zakona po hitnoj proceduri, među kojima se nalaze i prijedlozi zakona koji se odnose na Visoko sudsko i tužilačko vijeće, izmjene i dopune Krivičnog zakonika Republike Srpske, Zakon o posebnom registru i javnosti rada nevladinih organizacija, kao i brojni drugi.

Dom Naroda Parlamentarne skupštine BiH usvojio je budžet institucija BiH i međunarodnih obaveza BiH za 2024. godinu na vanrednoj sjednici, bez mogućnosti za izmjene i dopune.⁵⁹

Slične prakse usvajanja budžeta po hitnoj proceduri postoje i na drugim nivoima vlasti u BiH, što onemogućava organizacije civilnog društva (i sve druge zainteresirane strane) da aktivno učestvuju u procesu njihove izrade i usvajanja.

Posljednji, ironičan primjer je usvajanje Zakona o sprječavanju sukoba interesa u institucijama BiH. Iako su organizacije civilnog društva pozdravile njegovo donošenje, ujedno su kritikovali potpuno izostanak konsultacija s civilnim društvom u vezi s ovim izuzetno važnim zakonom za borbu protiv korupcije. Naime, cijeli zakonodavni proces zanemario je osnovne međunarodne standarde, uključujući obavezu procjene mogućih uticaja propisa, kao i osiguranje minimalne transparentnosti kroz provođenje javnih konsultacija. Prema ocjeni organizacija civilnog društva, riječ je o (lošoj) praksi karakterističnoj za autoritarne režime i neprikladnoj za državu koja teži da započne pregovore o pristupanju Evropskoj uniji.⁶⁰

S pozitivne strane, postoje određeni primjeri dobre prakse. Međutim, ti primjeri uglavnom proizlaze iz tehničke podrške koju su pružila pojedina ministarstva tokom izrade strateških dokumenata, politika ili propisa. Oni još uvijek ne odražavaju odlučnost i posvećenost institucija za proaktivnim, suštinskim i dosljednim uključivanjem organizacija civilnog društva od najranijih faza izrade strategije, politika i zakonodavstva do njihovog usvajanja. Ipak, jedan od pozitivnih primjera proaktivnog angažmana OCD-a je proces izrade Strategije za stvaranje povoljnog okruženja za razvoj civilnog društva u BiH.

Ti procesi su najrazvijeniji na državnom nivou BiH, gdje propisi i prateći web-alat „eKonsultacije“ omogućavaju učešće organizacija civilnog društva u procesima javnih konsultacija i donošenja odluka. Međutim, ova platforma za elektronske konsultacije nije dovoljno iskorištena i nije uspostavljena niti se koristi na nivoima entiteta i kantona, gdje se priprema i usvaja većina propisa od javnog interesa. Tokom 2024. godine, uz tehničku podršku projekta EU4CS, kojeg je finansirala EU, razvijena je platforma za e-konsultacije Vlade Republike Srpske — zvanična stranica za konsultacije <https://e-konsultacije.vladars.rs/>. Vlada Republike Srpske i njene institucije nalaze se u početnoj fazi korištenja ove platforme, te planiraju realizaciju promotivne kampanje tokom 2025. godine s ciljem povećanja korištenja platforme od strane OCD-a, socijalnih partnera, akademske zajednice i drugih relevantnih aktera.

⁵⁷ Publikacija 'Public administration in the Western Balkans 2024'.

⁵⁸ Vijesti "Dom naroda PSBiH usvojio Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o javnim nabavkama" Portal Radio Sarajevo

⁵⁹ Dom naroda PSBiH usvojio Prijedlog zakona o budžetu institucija BiH za 2024. godinu, FENA

⁶⁰ Usvajanje novog zakona o sprečavanju sukoba interesa u BiH – političko nasilje, TI u BiH

Što se tiče drugih nivoa vlasti, u 2024. godini nije došlo do značajnijih promjena. Međutim, situacija u Republici Srpskoj se dodatno zakomplikovala, naročito u vezi sa izmjenama Krivičnog zakona Republike Srpske koje se tiču kriminalizacije klevete, kao i nacrtom Zakona o posebnom registru i javnosti rada nevladinih organizacija. Zabilježeni su brojni slučajevi namjernog isključivanja organizacija civilnog društva iz konsultativnih procesa, uključujući i odbijanje njihovih zahtjeva za pristup informacijama od javnog značaja.⁶¹

Rezultati ankete organizacija civilnog društva (OCD) za 2024. godinu pokazuju značajan pad udjela OCD-a koji su bili efektivno uključeni u konsultacije tokom procesa izrade zakona i politika. U 2024. godini samo 14% organizacija je prijavilo da su imale efikasne konsultacije, što predstavlja pad u odnosu na 31% iz 2023. i 25% iz 2021. godine, ukazujući na smanjenje saradnje sa javnim institucijama.

Kada je riječ o institucionalnim konsultacijama, 9% ispitanih organizacija (9 odgovora) bilo je konsultovano od strane Vlade, dok je samo 4% (4 odgovora) konsultovano od strane Parlamenta. Ukupno 5% ispitanika (5 odgovora) konsultovano je od strane oba tijela.

Iako je broj organizacija uključenih u konsultacije znatno opao, čini se da se kvalitet tih konsultacija poboljšao. Među organizacijama koje je konsultovala Vlada, 89% je imalo pristup nacrtu dokumenta od samog početka procesa njegove izrade. Za uporedbu, taj procenat je u 2023. godini iznosio 27%, a u 2021. samo 17%. Također, 78% organizacija je imalo najmanje 15 dana za pregled i davanje komentara na nacрте dokumenata, što je značajan rast u odnosu na prethodne godine.

Kada je riječ o učešću u tijelima za kreiranje politika, 67% organizacija koje su navele da su konsultovane od strane vlada imalo je svoje predstavnike u radnim grupama tokom 2024. godine.

Od organizacija koje su konsultovane od strane parlamenata, 25% je imalo pristup nacrtima dokumenata, a 25% je imalo najmanje 15 dana za dostavljanje komentara. Štaviše, 25% OCD-a iz ove grupe navelo je da je njihov predstavnik bio član parlamentarne radne grupe, što znači da je samo jedna organizacija civilnog društva imala priliku za takve konsultacije s parlamentima.

Među anketiranim organizacijama koje su bile konsultovane i od strane vlada i parlamenta, nijedna nije imala pristup nacrtima dokumenata od početka do kraja, nijedna nije imala najmanje 15 dana za komentare, niti je bilo čiji predstavnik uključen u radne grupe oba tijela.

Među ispitanicima koji su bili konsultovani i od strane vlada i parlamenta, nijedna OCD nije imala pristup nacrtima dokumenata od početka do kraja, nijedna nije imala najmanje 15 dana za davanje komentara, niti je bilo čiji predstavnik bio uključen u radne grupe oba tijela.

U anketi provedenoj među javnim službenicima za 2024. godinu, više od polovine ispitanika ocijenilo je da su organizacije civilnog društva, prema njihovom mišljenju, bile efikasno uključene u proces izrade zakona, podzakonskih akata, strategija, drugih akata od javnog interesa i reformi politika u nadležnosti njihove institucije. S druge strane, manji broj službenika je naveo da OCD-i nisu bili uopšte ili su bili nedovoljno uključeni u konsultativne procese.

Pri razmatranju procesa konsultacija sa javnošću, većina javnih službenika izrazila je uvjerenje da su građani i organizacije civilnog društva dovoljno informisani i svjesni mogućnosti za uključivanje u konsultacije. Kao obrazloženje, ispitanici su naveli da institucije vlasti redovno upućuju pozive i osiguravaju prostor za učešće OCD-ova u različitim procesima, bilo putem direktnih poziva ili objava na zvaničnim internetskim stranicama.

Na pitanje o procesima javnih konsultacija za koje su bili upoznati da su provedeni tokom 2024. godine, više od polovine anketiranih javnih službenika izjavilo je da su potrebe svih zajednica i grupa bile adekvatno uzete u obzir. Kao dodatno pojašnjenje, ispitanici su istakli da su proveli različite oblike konsultacija s organizacijama civilnog društva.

⁶¹ Transparency International u Bosni i Hercegovini je ukazao na probleme transparentnosti u procesu usvajanja Zakona o posebnom registru i javnosti rada neprofitnih organizacija (Zakon o stranim agentima) od strane Vlade Republike Srpske.

Indikator 2.1.b: Organizacije civilnog društva su djelotvorno uključene u mehanizme za vršenje nadzora.

Ovaj indikator nije analiziran u procesu procjene za 2024. godinu.

Indikator 2.1.c: Udio organizacija civilnog društva koje su učestvovalе u konsultacijama tokom pripreme državnih izvještaja u skladu s međunarodnim obavezama u pogledu ljudskih prava i drugim zakonskim obavezama, te u realizaciji preporuka ugovornih tijela.

Ovaj indikator nije analiziran u procesu procjene za 2024.godinu.

SC 2.2. Javni organi vlasti i institucije potvrđuju značaj civilnog društva u debati o društvenoj politici i procesima evropskih integracija.

Indikator 2.2.a: U kojoj mjeri organizacije civilnog društva ocjenjuju da javni službenici imaju podržavajući stav prema civilnom društvu.

2024	1 – ne ispunjava standarde
2023	2 – minimalno ispunjava standarde
2021	1 – ne ispunjava standarde

Od ukupnog broja anketiranih organizacija, 20% je u 2024. godini ocijenilo stav javnih službenika prema civilnom društvu kao podržavajući. U 2023. godini, taj udio je iznosio 24%, a 2021. godine, 12%.

Takođe, 66% anketiranih organizacija izjavilo je da javni službenici nisu uopšte ili su nedovoljno pružali podršku organizacijama civilnog društva tokom 2025. godine. Ovaj procenat je u 2023. godini iznosio 68%, a u 2021.godini 80%.

Prema anketi provedenoj među javnim službenicima za 2024. godinu, većina ispitanika je izjavila da su, po njihovom mišljenju, javni službenici generalno podržavali organizacije civilnog društva, navodeći pritom da su institucije očekivale veći doprinos civilnog društva u nekim zajedničkim aktivnostima. Na pitanje o primjerima podrške i pozitivne saradnje javnih službenika s organizacijama civilnog društva u 2024. godini, pomenuto je da je podrška bila sistematska i da je postojao jasan plan podrške, jer je na terenu provedena evaluacija sa svim akterima u programu.

Učešće civilnog društva u procesu pristupanja EU

Bosna i Hercegovina je podnijela zahtjev za članstvo u Evropskoj uniji 2016. godine, a zvanično je dobila status kandidata 2022. godine. Zemlja je u martu 2024. godine dobila zeleno svjetlo za početak pregovora o članstvu u EU, nakon što je ispunila dodatne reformske zahtjeve Evropske unije.

Godina 2024. bila je obilježena političkim blokadama, netransparentnošću i hitnim procedurama u procesu donošenja odluka, posebno kada je riječ o zakonima i reformama važnim za proces evropskih integracija Bosne i Hercegovine. Najviše je pogođen sam proces evropskih integracija zbog složenih odnosa između donosilaca odluka. Evropska komisija je potvrdila da BiH nije dostavila kompletnu Reformsku agendu u 2024. godini, što je neophodno ukoliko želi da primi finansijska sredstva iz Plana rasta Evropske unije za Zapadni Balkan. Stoga je BiH ostala jedini korisnik IPA programa u regionu Zapadnog Balkana koji neće dobiti prvu tranšu u iznosu od 1 milijarde EUR iz Mehanizma za reforme i rast. Civilno društvo u BiH nije učestvovalo u usvajanju zakona i reformi važnih za proces evropskih integracija, niti u konsultativnim procesima, ukoliko su se ti procesi uopšte i desili.

Jedino uključivanje civilnog društva u vladine procese tokom 2024. godine bilo je kroz efikasno djelovanje Savjetodavnog tijela Vijeća ministara BiH za saradnju s nevladinim organizacijama. Ovo tijelo je uspjelo doprinijeti izradi prve strategije civilnog društva u BiH — Strategije za stvaranje povoljnog okruženja za razvoj civilnog društva 2024–2028, nastale u okviru zajedničkog rada Delegacije EU u BiH/ projekta EU4CivilSociety (EU4CS) i Ministarstva pravde BiH. Očekuje se da će Strategiju usvojiti Vijeće ministara u 2025. godini. Između oktobra i decembra 2024. godine, kroz tehničku podršku projekta EU4CS, finansiranog od strane Evropske unije, realiziran je proces jačanja kapaciteta organizacija civilnog društva za proces evropskih integracija. Tokom 7 obuka provedenih u različitim gradovima⁶², preko 130 predstavnika OCD-a i drugih zainteresovanih strana unaprijedilo je svoje kompetencije vezane za Proces pristupanja (pregovarački okvir, međuvladinu pregovaračku konferenciju, skrining, kriterije za otvaranje, pregovaračku platformu, pregovore i zatvaranje poglavlja i dr.). Također su upoznati sa metodologijom pregovora između država i EU, principima usklađivanja pravnih propisa i načinima na koje OCD mogu učestvovati u pregovaračkom procesu. Ova obuka predstavlja temelj za jačanje saradnje civilnog društva sa nadležnim institucijama na svim nivoima unutar procesa pristupanja EU.

SC 2.3. Javni organi vlasti doprinose jačanju civilnog društva sarađujući s civilnim društvom kroz okvire strateške politike i relevantne institucionalne mehanizme

Indikator 2.3.a: Udio organizacija civilnog društva koje su bile efektivno uključene u pripremu strategija saradnje s civilnim društvom

Prvi sastanak za konsultacije sa civilnim društvom u Bosni i Hercegovini povodom pripreme prve „Strategije za stvaranje povoljnog okruženja za razvoj civilnog društva 2024–2028“ održan je u junu 2024. godine. Nacrt Strategije zajednički su pripremili predstavnici Savjetodavnog tijela Vijeća ministara BiH za saradnju s nevladinim organizacijama i Ministarstva pravde BiH, uz inicijativu Delegacije EU u BiH i projekta EU4CivilSociety. Organizacije civilnog društva dobile su prvi nacrt Strategije na pregled. Konsultacije su održane uživo, a cijeli proces bio je zasnovan na volonterskoj osnovi. Otvoren je i javni poziv putem web portala Ministarstva pravde BiH (www.ekonsultacije.gov.ba) za sve OCD koje su željele učestvovati u konsultacijama i dostaviti svoje prijedloge i sugestije za izradu dokumenta. Članovi Savjetodavnog tijela su pojedinci iz sektora civilnog društva u BiH.

Mnoge organizacije su dostavile svoje komentare i prijedloge, koji su ugrađeni u nacrt dokumenta koji je predstavljen u decembru 2024. godine, kada je održan drugi krug konsultacija sa OCD-ima uživo, a projekat EU4CS (implementator procesa izrade Strategije) je u Strategiju uključio pristigle komentare. Radna grupa Ministarstva pravde BiH, sastavljena od predstavnika civilnog društva i Ministarstva pravde BiH, uz tehničku pomoć projekta EU4CS, obradila je pristigle komentare tokom finalizacije prijedloga Strategije. Planirano je da izvještaj s konsultativnih sastanaka o Strategiji bude objavljen do 31. januara 2025. godine. Rok za dostavljanje komentara na izvještaj članovima Savjetodavnog tijela Vijeća ministara BiH za saradnju s nevladinim organizacijama bio je jedan mjesec. Svi članovi Savjetodavnog tijela su dostavili svoje komentare, a sljedeći korak je da Ministarstvo pravde BiH objavi i dostavi konačni Izvještaj svim OCD i zvaničnicima kako bi se proces kompletirao.⁶³ Članovi Savjetodavnog tijela bili su članovi radne grupe i bili su uključeni u razvoj nacrtu Strategije tokom cijelog procesa – nisu imali posebne primjedbe na nacrt Strategije.

Organizacije civilnog društva koje su učestvovalе u procesu istakle su da je ohrabrujuće što proces nije bio jednostran, odnosno da nije uključivao samo Ministarstvo pravde BiH, te da su svi stavovi organizacija s terena uzeti u obzir. Takođe, pohvalile su proaktivniji pristup institucija prema OCD. Naglasile su važnost održavanja konsultacija uživo, smatrajući da je za kvalitet samog dokumenta produktivnije kada se učesnici sastaju licem u lice i razgovaraju.

⁶² Sarajevo, Banja Luka, Doboj, Brčko, Tuzla, Bihać i Zvornik

⁶³ Izvješće o provedbi Sporazuma o suradnji između Vijeća ministara Bosne i Hercegovine i nevladinih organizacija u Bosni i Hercegovini za 2024.godinu <https://ekonsultacije.gov.ba/>

Organizacije civilnog društva su navele da su se pretplatile na web portal „e-konsultacije“ i putem e-pošte primile poziv za učešće u konsultacijama o izradi Strategije, kao i da su na portalu objavljivane relevantne vijesti. Pored toga, putem različitih mreža OCD pozivale su i druge organizacije da se uključe u proces konsultacija. Informacije o datumima i lokacijama drugog kruga konsultacija distribuirane su kroz projekte EU TACSO 3 i EU4CS. Međutim, neke organizacije izrazile su nezadovoljstvo jer su pozivi za konsultacije stizali na e-mail adrese zaposlenika koji nisu direktno uključeni u program, već rade u nabavci, logistici ili administraciji unutar OCD. Predloženo je da relevantni institucionalni organi koji organizuju proces konsultacija ažuriraju mailing liste organizacija civilnog društva. Takođe, neke organizacije koje se bave pitanjima osoba s invaliditetom nisu bile u mogućnosti da lično prisustvuju konsultativnim sastancima i trebalo je da budu pozvane da dostave svoje komentare u pisanoj formi. Takođe, pozivi su nekim organizacijama stigli veoma kasno, često samo jedan dan prije datuma konsultacija, zbog čega mnoge organizacije iz udaljenih mjesta nisu mogle da se organizuju i adekvatno pripreme za učešće. Kao jedno od mogućih rješenja, iz Tuzle je stigao prijedlog da jedna organizacija koja predstavlja sve OCD iz Tuzlanskog kantona konsoliduje komentare svih uključenih u mrežu i proslijedi ih Ministarstvu pravde BiH, kako bi ostale OCD bile oslobođene ovog dodatnog posla.

Organizacije civilnog društva izvještavaju da su u ovom procesu izrade Strategije otvorena mnoga nova pitanja civilnog društva, a to su problemi koji se tiču velikog broja organizacija civilnog društva poput finansiranja, održivosti, primjene zakona i smanjenog prostora za djelovanje OCD; sve što se preporučuje da bude uključeno u narednu Strategiju ili druge procese važne za civilno društvo. OCD su izrazile spremnost da učestvuju u novom krugu konsultacija i sastanaka ovog tipa.

ored toga, u vezi sa web stranicom „www.ekonsultacije.gov.ba“, organizacije civilnog društva su primijetile da ona nije naročito prilagođena korisnicima, s obzirom na kapacitete svih organizacija. Mnoge OCD raspolazu vrlo ograničenim resursima i mogućnostima da redovno prate i učestvuju u procesima na toj platformi, kao i da pravovremeno dobijaju informacije i budu lično prisutne na sastancima.

Organizacije civilnog društva koje nisu učestvovalе u konsultativnim sastancima za izradu strategije civilnog društva uglavnom su navele da su njihovi zaposleni primili poziv od projekta EU TACSO 3, ali nisu uspjeli da prisustvuju konsultacijama uživo zbog već planiranih aktivnosti i nedovoljnog broja zaposlenih za pokrivanje svih obaveza; ili da su kolege dostupne u njihovoj kancelariji radile na drugim projektima i nisu bile upoznate sa ovom temom. OCD su istakle da će se u budućnosti bolje interno organizovati po ovom pitanju. Planiraju nastaviti saradnju sa nadležnim institucijama jer je tema Strategije važna.

Jedna organizacija je navela da nije učestvovala u konsultacijama jer nije bila pozvana. Ne znaju zašto nisu bile pozvane. Učestvovalе bi da su bile pozvane. Predložile su da se konsultacije organizuju po kategorijama i oblastima rada OCD.

Druga organizacija je također navela da nije dobila poziv. U međuvremenu su saznali da baze podataka EU TACSO 3 i Ministarstva pravde BiH sadrže samo privatne e-mail adrese nekih zaposlenih u organizaciji, zbog čega su pozivi otišli u neželjenu poštu i ostali neprimijećeni.

Još jedna prepreka koju su istakle organizacije civilnog društva koje pružaju podršku žrtvama jeste njihova preuzetost direktnim radom sa korisnicima, zbog čega često nemaju dovoljno vremena za lično učešće na sastancima i konsultacijama — posebno se to odnosi na kolege iz Sigurnih kuća. Takođe, otežano im je redovno praćenje svih pravnih promjena koje se na njih odnose. U budućnosti, ovim organizacijama bi znatno olakšalo učešće ukoliko bi im se omogućila opcija dostavljanja komentara putem interneta.

Što se tiče web stranice „www.ekonsultacije.gov.ba“, pojedine organizacije civilnog društva ranije nisu bile upoznate sa ovom stranicom, njenom svrhom i funkcijom. Razlog za to može biti što su pojedine organizacije bile izrazito usmjerene na direktan rad sa svojim korisnicima, te nisu imale kapacitete da se bave širim temama koje se tiču civilnog društva u cjelini. Nisu bile upoznate sa informacijom da Ministarstvo pravde BiH ima nadležnost za civilno društvo u BiH, niti da posjeduje bazu podataka organizacija civilnog društva u BiH, kao ni da su njihove e-mail adrese dio te baze. Do sada nisu imale nikakvu komunikaciju sa Ministarstvom pravde BiH.

Ipak, svi su se saglasili da su konsultacije u vezi s procesom izrade strategije civilnog društva izuzetno značajne i izrazili spremnost da i u budućnosti aktivno učestvuju u sličnim procesima.⁶⁴

Indikator 2.3.b: Korisnici podrške iz instrumenta IPA usvojili su trenutno važeće strategije saradnje s civilnim društvom.

2024	1 – ne ispunjava standarde
2023	1 – ne ispunjava standarde
2021	1 – ne ispunjava standarde

U BiH nije usvojena državna strategija saradnje s civilnim društvom tokom 2024. godine.

Indikator 2.3.c: Strategije saradnje s civilnim društvom praćene su usvojenim akcionim planovima s pratećim budžetima

2024	1 – ne ispunjava standarde
2023	1 – ne ispunjava standarde
2021	1 – ne ispunjava standarde

U BiH nije usvojena državna strategija saradnje s civilnim društvom tokom 2024. godine

Indikator 2.3.d: Udio organizacija civilnog društva koje smatraju da su strategije saradnje s civilnim društvom relevantne i djelotvorne.

U Bosni i Hercegovini nije bilo na snazi državne strategije saradnje s civilnim društvom tokom 2024. godine.

Indikator 2.3.e: Javne strukture nadležne za provođenje strategija saradnje s civilnim društvom imaju na raspolaganju odgovarajuće resurse.

U Bosni i Hercegovini nije bilo na snazi državne strategije saradnje s civilnim društvom tokom 2024. godine.

⁶⁴ Izvor diskusije fokus grupe

Indikator 2.3.f: Mehanizmi za dijalog između vijeća za saradnju civilnog društva i centralnih vlasti uključuju konstruktivno učešće organizacija civilnog društva u smislu:

- međusobno usaglašenih programa rada;
- međusobno usaglašenih poslovnika;
- održavanja redovnih sastanaka;
- da poslovnici omogućavaju da organizacije civilnog društva sazivaju sastanke i učestvuju u utvrđivanju dnevnog reda;
- da postoji adekvatno postupanje po zaključcima i preporukama.

2024	4 - uglavnom ispunjava standarde
2023	4 - uglavnom ispunjava standarde
2021	4 - uglavnom ispunjava standarde

U 2024. godini, Savjetodavno tijelo Vijeća ministara BiH za saradnju s nevladinim organizacijama bilo je mehanizam dijaloga između vlade i civilnog društva. Njihov radni program postojao je na godišnjem nivou i pisao se krajem godine (2023.) za narednu godinu. Na početku rada Savjetodavnog tijela dogovoreno je da će imati redovne sastanke (službeni zahtjev je da se sastaju četiri puta godišnje), ali i da će se sastajati *ad hoc* u slučaju hitnih situacija ili pojave aktuelnih tema u zemlji, kao što je usvajanje nekih zakona koji bi mogli imati negativne posljedice za OCD i njihov rad i finansijsko poslovanje. Sve ove brige su predstavljene kao prijedlozi tema za predstojeće sastanke Savjetodavnog tijela. Svi članovi su bili slobodni da izraze svoja mišljenja o svim pitanjima kojima se bave, u okviru svojih organizacija i sektora u kojima rade.

U 2024. godini, učešće u Savjetodavnom tijelu bilo je također na dobrovoljnoj osnovi, kako je predviđeno Poslovnikom o radu tog tijela. Prema svom mandatu, članovi su trebali imati četiri sastanka zajedno sa cijelim Vijećem ministara BiH. Međutim, nisu imali nijedan sastanak, iako su uputili nekoliko zahtjeva Vijeću ministara, ali tokom 2024. godine nisu dobili nikakav odgovor. Ni prethodno ni sadašnje Vijeće ministara nije pozvalo članove Savjetodavnog tijela na sastanak. Takođe, nije održan ni sastanak s Ministarstvom pravde BiH, iako je ovoj instituciji dodijeljena odgovornost za saradnju sa Savjetodavnim tijelom.

Članovi Savjetodavnog tijela smatraju da njihovo postojanje i rad služe samo za ispunjavanje određenih zahtjeva EU u vidu dokumenta na papiru, ali da se to u praksi ne poštuje.

Glavni uspjeh u 2024. godini bio je to što su članovi Savjetodavnog tijela uspjeli izraditi nacrt „Strategije za stvaranje povoljnog okruženja za razvoj civilnog društva 2024–2028“ u BiH (Strategija), koja je krajem 2024. godine bila blizu finalizacije. Drugi uspjeh je to što je Vijeće ministara BiH uključilo organizacije civilnog društva u ovaj proces. Ipak, članovi smatraju da bi se procesi odvijali bolje i mnogo drugačije da je postojala veća spremnost Vijeća ministara BiH za češću saradnju s njima. Mandat Savjetodavnog tijela bio je predviđen da ističe krajem 2024. godine, a članovi smatraju da su mogli ostvariti mnogo više rada. Istakli su odličnu saradnju s međunarodnom zajednicom u BiH. Ta saradnja je uspostavljena i za budućnost, što je svakako prednost za Savjetodavno tijelo, jer međunarodna zajednica u BiH može intenzivirati zagovaračke procese prema nadležnim institucijama u BiH kada su u pitanju najvažnije teme za civilno društvo.

Nadaju se da će novi članovi Savjetodavnog tijela imati bolju startnu poziciju nego što su oni imali, te da će doći do određenog napretka. Međutim, opšte mišljenje je da neće biti stvarnog napretka u civilnom društvu u BiH sve dok vlasti ne shvate da im je potrebna saradnja s OCD-ima. Prijedlog za vlasti je da trebaju civilni sektor shvatiti malo ozbiljnije. Napredak u mnogim oblastima moguć je jedino kroz zajednički rad, jer OCD nisu nastale same zbog sebe, već iz stvarnih društvenih potreba.⁶⁵

⁶⁵ Izvor diskusije fokus grupe

Specifični cilj 3

Ojačani su kapaciteti i otpornost organizacija civilnog društva za uspješno provođenje aktivnosti.

SC 3.1. Interne upravljačke strukture organizacija civilnog društva slijede principe dobrog upravljanja.

Indikator 3.1.a: Udio organizacija civilnog društva koje imaju nezavisno i djelotvorno upravljačko tijelo s jasnim mandatom za nadgledanje realizacije strateških ciljeva organizacije, učinka, rukovođenja, usklađenosti sa zakonima i ispunjavanja odgovornosti

2024	3 – djelimično ispunjava standarde	52%
2023	3 – djelimično ispunjava standarde	56%
2021	3 – djelimično ispunjava standarde	52%

U 2024. godini, 52% organizacija civilnog društva imalo je nezavisno i djelotvorno upravljačko tijelo. U 2023. godini ovaj procenat je iznosi 56%, dok je u 2021. godini zabilježen isti procenat od 52% kao i u 2024. godini.

Tokom 2024. godine, 98% organizacija navelo je da imaju upravljačko tijelo, a isti procenat organizacija ima i upravljački dokument. Ipak, kada je riječ o nezavisnosti upravljačkih organa, 40% ispitanika je izjavilo da izvršni direktor ili drugi član osoblja njihove organizacije ima pravo glasa kao član upravnog tijela.

Indikator 3.1.b: Udio organizacija civilnog društva koje redovno provjeravaju potencijalne sukobe interesa u vezi s političkim, ekonomskim i ličnim odnosima svog upravljačkog tijela.

2024	1 – ne ispunjava standarde	9%
2023	1 – ne ispunjava standarde	17%
2021	1 – ne ispunjava standarde	11%

Prema rezultatima ankete provedene među organizacijama civilnog društva za 2024. godinu, zabilježen je pad broja organizacija koje svake godine provjeravaju potencijalne sukobe interesa u vezi s političkim, ekonomskim ili ličnim odnosima članova upravljačkog tijela. Takvu praksu u 2024. godini primjenjuje 9% organizacija, u poređenju sa 17% u 2023. i 11% u 2021. godini.

Oko 43% anketiranih organizacija zahtijevalo je od članova upravljačkog tijela da, po preuzimanju funkcije, potpišu izjavu o sukobu interesa. Objašnjenja u otvorenim odgovorima organizacija civilnog društva o tome zašto nisu potpisali izjavu o sukobu interesa uključivala su tvrdnje poput toga da su bili volonteri na poziciji u upravnom tijelu, što znači da nisu smatrali potrebnim da potpišu takvu izjavu. Neke druge organizacije navele su da nisu mogle potpisati dokument jer su bile podružnica veće organizacije. Još jedna organizacija civilnog društva navela je da su svi članovi djelovali u najboljem interesu organizacije, s obzirom na to da su korisnici bili roditelji djece sa invaliditetom, ili da su izjavu potpisivali kada bi se pojavila pravna situacija u kojoj je mogao postojati sukob interesa.

Indikator 3.1.c: Udio organizacija civilnog društva koje putem svojih internet stranica objavljuju relevantne informacije koristeći pritom sredstva i kanale komunikacije dostupne svim zainteresovanim stranama.

2024	2 – minimalno ispunjava standarde	32%
2023	1 – ne ispunjava standarde	16%
2021	2 – minimalno ispunjava standarde	24%

U 2024. godini, povećan broj organizacija civilnog društva (32%) je podijelilo relevantne informacije na svojim internetskim stranicama, dok je 2023. taj broj iznosio 16%, a 2021. godine, 24%. Može se zaključiti da je promjena između 2023. i 2024. godine iznosila 16%, što ukazuje na povećanje od 8% između 2021. i 2024. godine.

Oko 44% OCD objavilo je svoj upravljački dokument na internetskoj stranici organizacije, 46% OCD je objavilo strukturu upravnog odbora svoje organizacije na web stranici, a 39% OCD je na internetskoj stranici objavilo imena članova upravnog odbora organizacije.

Indikator 3.1.d: Udio organizacija civilnog društva koje imaju organizacionu politiku rodne ravnopravnosti.

2024	2 – minimalno ispunjava standarde	36%
2023	2 – minimalno ispunjava standarde	39%
2021	2 – minimalno ispunjava standarde	35%

U 2024. godini, 36% organizacija je imalo organizacionu politiku rodne ravnopravnosti, dok je u 2023. ovaj procenat iznosio 39% a u 2021.godini 35%.

Indikator 3.1.e: Udio organizacija civilnog društva koje imaju organizacionu strategiju, uključujući viziju, misiju i ciljeve

2024	4 – uglavnom ispunjava standarde	71%
2023	4 – uglavnom ispunjava standarde	75%
2021	3 – djelimično ispunjava standarde	57%

U 2024. godini, 71% organizacija civilnog društva imalo je organizacionu strategiju, u poređenju s 75% u 2023. godini i 57% u 2021.godini.

SC 3.2. Organizacije civilnog društva su u mogućnosti da informišu javnost o rezultatima svog rada.

Indikator 3.2.a: Udio organizacija civilnog društva koje imaju barem jedan online kanal za komunikaciju

2024	5 - u potpunosti ispunjava standarde	97%
2023	5 - u potpunosti ispunjava standarde	96%
2021	5 - u potpunosti ispunjava standarde	100%

U 2024. godini, barem jedan online kanal za komunikaciju imalo je 97% organizacija, dok je u 2023. godini taj procenat iznosio 96%, a u 2021. godini 100%.

Većina organizacija (93%) koristi Facebook, a 48% sopstvenu internetsku stranicu, 46% Instagram, 40% aplikacije za razmjenu poruka, 23% YouTube, a 12% platformu X (bivši Twitter).

Indikator 3.2.b: Udio organizacija civilnog društva koje imaju specijalizovano osoblje zaduženo za komunikaciju.

Ovaj indikator nije analiziran u procjeni za 2024. godinu.

Indikator 3.2.c: Udio organizacija civilnog društva koje sarađuju s medijima.

U 2024. godini, 30% organizacija civilnog društva sarađivalo je s medijima, u poređenju s 36% u 2023. i 30% u 2021.godini).

SC 3.3. Organizacije civilnog društva su transparentne u pogledu svojih programskih aktivnosti i izvora finansiranja

Indikator 3.3.a: Udio organizacija civilnog društva koje objavljuju svoje godišnje izvještaje i finansijske izvještaje.

2024	2 – minimalno ispunjava standarde	25%
2023	2 – minimalno ispunjava standarde	31%
2021	3 – djelimično ispunjava standarde	42%

U 2024. godini, broj organizacija koje su objavile finansijski izvještaj i godišnji izvještaj na internetskoj stranici organizacije ili u štampanom obliku dodatno je opao. U 2024.godini taj broj je iznosio 25%, dok je u 2023.godini taj broj bio 31% a u 2021. 42%. U 2024. godini, od onih organizacija koje su objavljivale, 27% OCD je objavilo finansijski izvještaj i godišnji izvještaj na internetskoj stranici organizacije, 7% na društvenim mrežama, a 32% u štampanom obliku.

U svojim otvorenim odgovorima, organizacije civilnog društva iz BiH navele su da nemaju naviku objavljivati ove ključne dokumente na svojoj internetskoj stranici, ali da su svi izvještaji dostupni u štampanom obliku u njihovim kancelarijama i/ili su dostupni na uvid, te da, prilikom podnošenja projektnih prijedloga, obično prilažu skeniranu kopiju tih dokumenata.

Vrijednost indikatora 3.3.a za 2023. godinu prvobitno je objavljena kao 51%. Nakon ponovnog izračuna radi ispravke greške, revidirana vrijednost za 2023. godinu iznosi 31%.

Vrijednost indikatora 3.3.a za 2021. godinu prvobitno je objavljena kao 55%. Nakon ponovnog izračuna radi ispravke greške, revidirana vrijednost za 2021. godinu iznosi 42%.

Indikator 3.3.b Udio organizacija civilnog društva koje objavljuju informacije o svojim izvorima finansiranja i iznosima primljenim u prethodnoj godini.

2024	2 – minimalno ispunjava standarde	25%
2023	2 – minimalno ispunjava standarde	34%
2021	2 – minimalno ispunjava standarde	29%

U 2024. godini, 25% organizacija civilnog društva objavilo je informacije o svojim izvorima finansiranja i iznosima koje su primile u prethodnoj godini, što predstavlja pad u odnosu na 34% u 2023.godini. U 2021. godini taj procenat iznosio je 29%.

Ukupno 60% organizacija je izjavilo da su objavile informacije o izvorima finansiranja u 2024. godini. Istovremeno, 33% organizacija objavilo je samo podatke o primljenim iznosima, dok ih 18% nije objavilo informacije ni o primljenim iznosima ni o izvorima finansiranja. Neke organizacije civilnog društva navele su da je razlog za neobjavljivanje izvora finansiranja bila odluka Skupštine organizacije, ili da bi te podatke dostavile nadležnim institucijama i donatorima na zahtjev, ili da su za aktivnosti i finansiranje trošile neznatne iznose.

Indikator 3.3.c: Stepen povjerenja javnosti u organizacije civilnog društva

U 2024. godini, prema Balkanskom barometru koji je provelo Vijeće za regionalnu saradnju (RCC), 1.000 učesnika iz Bosne i Hercegovine odgovorilo je na pitanje koliko povjerenja imate u organizacije civilnog društva? Odgovori pokazuju da 20% uopšte ne vjeruje, 27% ne vjeruje, 33% vjeruje, a 5% potpuno vjeruje ovim organizacijama. Opšti nivo povjerenja javnosti u BiH je 38%.⁶⁶

Nije bilo promjene u rezultatima ankete između 2024. i 2023. godine.

⁶⁶ Balkanski barometar u šest ekonomija Zapadnog Balkana, naručen od strane Vijeća za regionalnu saradnju (RCC), za 2024. godinu.

SC 3.4. Organizacije civilnog društva prate i ocjenjuju rezultate i uticaj svog rada

Indikator 3.4.a: Udio organizacija civilnog društva koje su izvršile evaluaciju svog rada u prethodnoj godini.

2024	5 - u potpunosti ispunjava standarde	84%
2023	5 - u potpunosti ispunjava standarde	89%
2021	4 - uglavnom ispunjava standarde	78%

U 2024. godini, 84% organizacija civilnog društva izvršilo je evaluaciju svog rada iz prethodne godine, dok je u 2023. godini taj procenat bio 89%, u poređenju sa 78% u 2021. godini.

Konkretno, 73% organizacija navelo je da su izvršile evaluaciju na nivou projekta, 26% da su evaluirale interne procese, a 16% da su provele evaluaciju strategije. Kao razlog zbog kojeg nisu provele evaluaciju u prethodnoj godini, organizacije civilnog društva navode da redovno provode evaluacije projekata zajedno s donatorima na kraju životnog ciklusa projekta; ili da redovno provode evaluacije cijelog programa za jednu godinu, a nikada samo jednog pojedinačnog projekta; ili da imaju eksterne revizorske evaluacije; ili da nisu imale dovoljno sredstava za provođenje evaluacije.

SC 3.5. Organizacije civilnog društva koriste istraživanja i dokaze kao temelj za svoj rad.

Indikator 3.5.a: Udio organizacija civilnog društva čiji je rad zasnovan na dokazima prikupljenim putem istraživanja

2024	4 - uglavnom ispunjava standarde	80%
2023	5 - u potpunosti ispunjava standarde	79%
2021	4 - uglavnom ispunjava standarde	86%

U 2024. godini, 74% organizacija civilnog društva navelo je da svoj rad temelje na dokazima prikupljenim putem istraživanja, što je isto kao i u 2021. godini, dok je u 2023. taj procenat iznosio 81%.

Što se tiče metoda prikupljanja podataka, 35% organizacija je provodilo sastanke fokus grupa, 42% je anketiralo specifične grupe, a 32% je sprovodilo terensko istraživanje. Neke organizacije su kao primjere dokaza navodile online ankete provedene radi razvoja strategije za naredni period ili terenska istraživanja u vezi s predmetom njihovog rada koja su uključivala direktan rad s korisnicima projekta, članovima i partnerima.

Indikator 3.5.b: Udio organizacija civilnog društva čiji se rad temelji na konsultacijama s nosiocima interesa u njihovom sadašnjem ili budućem radu.

2024	5 - u potpunosti ispunjava standarde	93%
2023	5 - u potpunosti ispunjava standarde	96%
2021	5 - u potpunosti ispunjava standarde	85%

U 2024. godini, 93% organizacija civilnog društva izjavilo je da su informacije na kojima temelje svoj rad prikupljale putem konsultacija s nosiocima interesa u njihovom sadašnjem ili budućem radu, u odnosu na 2021. godinu kada je taj procenat bio 85%, dok je u 2023. godini taj broj iznosio 96%.

Procenat organizacija koje su konsultovale lokalne zajednice o svom radu iznosi 6%, dok su se sa svojim članovima konsultovalo 61%, a sa lokalnim vlastima 51%. Osim toga, 48% organizacija konsultovalo je javne institucije, 18% državne organe, 17% akademske institucije, a 16% privatni sektor. U otvorenim odgovorima, organizacije civilnog društva ističu da redovno konsultuju predstavnike relevantnih institucija, akademsku zajednicu, Ombudsmana, druge OCD i svoje korisnike prilikom razvoja strategija.

SC 3.6. Organizacije civilnog društva sarađuju kroz pravedna i ugledna partnerstva kako bi ostvarile zajedničke ciljeve.

Indikator 3.6.a: Udio organizacija civilnog društva koje učestvuju u lokalnim, centralnim i međunarodnim mrežama organizacija civilnog društva.

U 2024. godini, 83% organizacija učestvovalo je u lokalnim, centralnim i međunarodnim mrežama organizacija civilnog društva, u poređenju s 58% u 2021. godini. U 2023. godini taj procenat je iznosio 84%.

Konkretno, 57% organizacija je učestvovalo u nacionalnim mrežama, 37% u međunarodnim mrežama, 41% u lokalnim mrežama, a 10% nije bilo dio nijedne mreže. U nekim otvorenim odgovorima, organizacije civilnog društva navode da obično djeluju kao krovne organizacije i stoga obuhvataju mnoge organizacije, ili da su članovi odbora i mreža OCD-ova koje se bave pružanjem usluga.

Indikator 3.6.b: Udio organizacija civilnog društva uključenih u međusektorska partnerstva s akademskom zajednicom, socijalnim partnerima i privatnim sektorom.

U 2024. godini, manji broj organizacija civilnog društva, 45%, izjavilo je da su angažovane u međusektorskim partnerstvima sa akademskom zajednicom, socijalnim partnerima i privatnim sektorom, u poređenju sa 2021. godinom kada je taj procenat iznosio 76%. U 2023. godini, procenat je bio 57%.

Konkretno, 26% organizacija bilo je uključeno u partnerstva s univerzitetima, 10% sa socijalnim partnerima, a 21% s privatnim sektorom. U pojedinim otvorenim odgovorima, organizacije civilnog društva navode da su sarađivale sa zdravstvenim ustanovama, osnovnim školama i sličnim partnerima.

SC 3.7. Organizacije civilnog društva imaju diverzifikovanu bazu finansiranja.

Indikator 3.7.a: Udio organizacija civilnog društva čiji su izvori donatorskih prihoda diverzifikovani.

2024	3 – djelimično ispunjava standarde	60%
2023	3 – djelimično ispunjava standarde	55%
2021	3 – djelimično ispunjava standarde	58%

U 2024. godini, 60% organizacija civilnog društva nije imalo niti jedan tip donatora koji je doprinosa više od 50% njihovog finansiranja. U 2023. godini taj procenat iznosio je 55%, a u 2021. godini 62%. Petnaest procenata organizacija civilnog društva koje su učestvovala u anketi izjavilo je da nisu imale nijednog donatora u 2024. godini. U 2023. godini, taj procenat bio je 18%, a u 2021. godini 7%.

Prema rezultatima ankete za 2024. godinu, 40% organizacija imalo je barem jednog donatora koji je doprinosa više od 50% njihovih sredstava. U 2023. godini ovaj procenat iznosio je 45%, dok je u 2021. godini 38% organizacija odgovorilo prema istom indikatoru.

Kada je riječ o vrsti donatora, anketa pokazuje da je u 2024. godini, 49% organizacija civilnog društva dobilo finansijska sredstva od stranih privatnih fondacija, a 64%, od lokalnih/kantonalnih/ entitetskih i državnih vlasti. Nadalje, 35% sredstava dolazi od bilateralnih donatora, 36% od Evropske unije, 27% od međuvladinih organizacija i 20% od domaćih privatnih fondacija.

Poređenja radi, u 2023. godini, prema rezultatima istraživanja, 62% organizacija civilnog društva imalo je finansiranje od stranih privatnih fondacija, a 62% je dobilo sredstva i od lokalnih, općinskih/kantonalnih/ entitetskih i državnih vlasti. Četrdeset tri posto organizacija bilo je finansirano od bilateralnih donatora, a sličan postotak (43%) i od Evropske unije. Dvadeset šest posto je primilo sredstva od međuvladinih organizacija, dok je 14% imalo finansiranje od domaćih privatnih fondacija.

Analizom u kojoj mjeri su EU fondovi podržavali budžete organizacija civilnog društva u BiH u 2024. godini, utvrđeno je da su fondovi EU pokrivali između 1% i 25% budžeta kod 19% organizacija. Samo 4% organizacija izjavilo je da EU podrška čini između 26% i 50% njihovog budžeta. S druge strane, 13% organizacija navelo je da EU doprinosi sa više od 50% njihovog godišnjeg budžeta.

U 2024. godini, lokalne vlasti u BiH odigrale su značajnu ulogu u finansiranju organizacija civilnog društva. Oko 35% organizacija izjavilo je da ih lokalna vlast finansira s do 25% njihovog budžeta, dok je 18% organizacija navelo da lokalna vlast pokriva više od 50% njihovog budžeta. Takođe, općinske/kantonalne/ entitetske vlasti su značajno doprinjele finansiranju OCD-ova u BiH. Otprilike 23% organizacija primilo je podršku do 25% svog budžeta od ovih vlasti, dok je 13% organizacija izjavilo da su kantonalne/entitetske vlasti finansirale više od 50% njihovog budžeta.

Finansiranje organizacija civilnog društva u BiH sa državnog nivoa vlasti bilo je manje značajno u 2024. godini. Oko 11% organizacija primilo je do 25% svog budžeta od strane državnih vlasti. Međunarodne organizacije civilnog društva finansirale su 17% OCD-ova u BiH sa do 25% njihovog budžeta, dok su, kao što je prethodno pomenuto, kantonalne/entitetske vlasti obezbedile do 25% budžeta za 23% organizacija civilnog društva.

Vrijednost indikatora 3.7.a za 2023. godinu je prvobitno objavljena kao 51%. Nakon ponovnog izračunavanja radi ispravke greške, revidirana vrijednost za 2023. godinu iznosi 55%.

Vrijednost indikatora 3.7.a za 2021. godinu je prvobitno objavljena kao 62%. Nakon ponovnog izračunavanja radi ispravke greške, revidirana vrijednost za 2021. godinu iznosi 58%.

Indikator 3.7.b: Udio organizacija civilnog društva koje prikupljaju sredstva iz drugih izvora pored donatorskih, npr. članarine, donacije pravnih/fizičkih lica i aktivnosti koje donose prihod

2024	4 - uglavnom ispunjava standarde	76%
2023	4 - uglavnom ispunjava standarde	68%
2021	4 - uglavnom ispunjava standarde	71%

U 2024. godini, 76% organizacija civilnog društva prikupljalo je sredstva iz drugih izvora pored vladinih i donatorskih, npr. članarina, donacija korporacija/pojedinaca i aktivnosti koje donose prihod. U 2023. godini, taj procenat je iznosio 68%, a u 2021. godini 71%.

U 2024. godini, 12% organizacija civilnog društva u BiH imalo je barem jedan dodatni izvor prihoda pored državnih i donatorskih, a 33% organizacija je imalo najmanje dva druga izvora, 18% ih je imalo tri druga izvora. Dvadeset četiri posto organizacija civilnog društva nije imalo drugi izvor finansiranja u 2024. godini.

U 2024. godini, individualne donacije bile su najčešći izvor alternativnih prihoda, pokrivajući između 1% i 25% finansiranja za 39% organizacija civilnog društva. Prihodi od članarina činili su između 1% i 25% budžeta za 36% OCD-ova, dok je privatni sektor pokrivao između 1% i 25% finansiranja za 22% organizacija. Aktivnosti vlastitog poslovanja, socijalnih preduzeća ili pružanje usluga doprinelo je prihodima za oko 16% organizacija civilnog društva.

Vrijednost indikatora 3.7.b za 2023. godinu prvobitno je objavljena kao 71%. Nakon ponovnog izračunavanja radi ispravke greške, revidirana vrijednost za 2023. godinu iznosi 68%.

Vrijednost indikatora 3.7.b za 2021. godinu prvobitno je objavljena kao 71%. Nakon ponovnog izračunavanja radi ispravke greške, revidirana vrijednost za 2021. godinu ostaje 71%.

SC 3.8. Organizacije civilnog društva imaju djelotvorne, osnažene i razvijene ljudske potencijale

Indikator 3.8.a: Udio organizacija civilnog društva koje zapošljavaju osoblje.

U 2024. godini, 58% organizacija civilnog društva zapošljavalo je radnike, dok je u 2021. godini taj procenat iznosio 65%. U 2023. godini, taj procenat bio je 73%. Može se zaključiti da je promjena zabilježena između 2023. i 2024. godine bio pad od 15%, dok je između 2021. i 2024. godine zabilježen ukupni pad od 7%.

U 2024. godini, 38% organizacija je izjavilo da nema plaćene radnike, u poređenju s 2023. kada je taj procenat bio 26%, a 10% organizacija zaposlilo je 11 ili više plaćenih radnika, u poređenju s 21% koliko ih je bilo u 2023. godini.

U 2024. godini, 38% organizacija civilnog društva izjavilo je da nisu imale plaćeno osoblje, što je povećanje u odnosu na 26% u 2023. godini. Trideset sedam posto organizacija zapošljavalo je od 1 do 5 plaćenih radnika, u poređenju sa 32% u 2023. godini. Jedanaest posto imalo je od 6 do 10 plaćenih radnika, dok je u 2023. godini taj procenat bio 20%. Dodatno, 10% organizacija zapošljavalo je 11 ili više plaćenih radnika, u odnosu na 21% u 2023. godini.

Indikator 3.8.b: Procenat organizacija civilnog društva koje raspolažu organizacionim politikama za ljudske potencijale

2024	1 – ne ispunjava standarde	0%
2023	1 – ne ispunjava standarde	1%
2021	1 – ne ispunjava standarde	0%

U 2024. godini, nijedna organizacija civilnog društva (0%) nije imala svih devet politika ljudskih potencijala – politiku zapošljavanja, politiku raznolikosti, jednakosti i inkluzije, disciplinsku politiku, politiku pritužbi/ žalbi, politiku evaluacije radnog učinka, politiku viška zaposlenih, politiku nagrađivanja rada, politiku za postupanje u slučajevima zlostavljanja i uznemiravanja na radnom mjestu i politiku zaštite djece i ugroženih kategorija odraslih. U 2023. godini ovaj procenat je iznosio 1%, u poređenju s 2021. godinom kada nijedna organizacija nije odgovorila na ovaj indikator.

Najčešće usvajane interne politike bile su politika zapošljavanja (34%), politika raznolikosti, jednakosti i inkluzije (37%), politika zaštite djece i ugroženih kategorija odraslih (27%) i politika evaluacije radnog učinka (31%).

Indikator 3.8.c: Udio organizacija civilnog društva koje su u prethodnoj godini raspisivale javne konkurse za zapošljavanje osoblja i volontiranje.

Ovaj indikator nije analiziran u procjeni za 2024. godinu.

Indikator 3.8.d: Udio organizacija civilnog društva koje raspolažu organizacionim politikama kojima se potiče zapošljavanje raznolike radne snage.

U 2024. godini, 10% organizacija civilnog društva imalo je organizacione politike kojima se potiče zapošljavanje raznolike radne snage. Procenat organizacija koje su imale takve politike u 2023. godini bio je 11%, dok je 2021. godine taj procenat iznosio 20%.

U 2024. godini, 34% organizacija civilnog društva (u poređenju sa 37% u 2023. godini) izjavilo je da imaju politiku raznolikosti, jednakosti i inkluzije, dok je 22% (u poređenju sa 34% u 2023. godini) navelo da imaju politiku zapošljavanja.

Indikator 3.8.e: Udio organizacija civilnog društva čije su osoblje i volonteri pohađali kurseve obuke u prethodnoj godini.

2024	5 – u potpunosti ispunjava standarde	84%
2023	5 – u potpunosti ispunjava standarde	83%
2021	4 – uglavnom ispunjava standarde	74%

U 2024. godini, 84% organizacija civilnog društva (u odnosu na 83% u 2023. godini) izjavilo je da su njihovi zaposleni i volonteri pohađali obuke u prethodnoj godini. U poređenju s 2021. godinom, kada je taj procenat iznosio 74%.

Literatura i zakonski propisi koji su korišteni

Zakonski propisi koji su korišteni

Kratka referenca	Puni naziv i opis
Laws on Associations and Foundations Brcko District, FBiH, RS, BiH state level	Zakoni o udruženjima i fondacijama Brčko Distrikt, FBiH, RS, nivo države BiH.
Law on Public Assemblies of Central Bosnia Canton	Zakon o javnim okupljanjima Srednjobosanskog kantona.
«Official Gazette of the Republika Srpska» nos. 64/17, 104/18, Decision of the High Representative, 15/21, 89/21, www.ohr.int - Decision of the High Representative No. 12/23 and «Official Gazette of the Republika Srpska» no. 73 /23.	“Službeni glasnik Republike Srpske” br. 64/17, 104/18, Odluka visokog predstavnika, 15/21, 89/21, www.ohr.int - Odluka visokog predstavnika br. 12/23 i “Službeni glasnik Republike Srpske” br. 73/23.
UN Special Rapporteur on Freedom of Opinion and Expression, OSCE Representative on Freedom of the Media, OAS Special Rapporteur and the African Commission Special Rapporteur on Freedom of Expression and Access to Information (hereinafter “International Mandate-Holders on Freedom of Expression”).	Specijalni izvjestitelj UN-a za slobodu mišljenja i izražavanja, predstavnik OSCE-a za slobodu medija, specijalni izvjestitelj OAS-a i specijalni izvjestitelj Afričke komisije za slobodu izražavanja i pristup informacijama (u daljnjem tekstu „Međunarodni nosioci mandata za slobodu izražavanja“)
2023 Joint Declaration on Media Freedom and Democracy , which specifically provides that “[c]riminal defamation and laws criminalising the criticism of State institutions and officials should be repealed”	Zajednička deklaracija iz 2023. Zajednička deklaracija o slobodi medija i demokratiji, koja posebno predviđa da „[k]riminalna клевета i zakoni koji kriminalizuju kritiku državnih institucija i zvaničnika trebaju biti ukinuti“
2021 Joint Declaration on Politicians and Public Officials and Freedom of Expression , para. 2(b)(ii).	Zajednička deklaracija o političarima i javnim službenicima i slobodi izražavanja iz 2021. godine, stav 2(b)(ii).
2010 Joint Declaration on Ten Key Challenges facing Freedom of Expression in the Next Decade .	Zajednička deklaracija iz 2010. godine o deset ključnih izazova s kojima se suočava sloboda izražavanja u sljedećoj deceniji.
Joint Declaration on Defamation of Religions, and Anti-Terrorism and Anti-Extremism Legislation , 15 December 2008.	Zajednička deklaracija o клевети religija i zakonodavstvu protiv terorizma i ekstremizma, 15. decembar 2008. godine.
UN Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women , adopted by General Assembly resolution 34/180 on 18 December 1979.	Konvencija UN-a o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena, usvojena rezolucijom Generalne skupštine 34/180 od 18. decembra 1979. godine.

English	Original language
General recommendation No. 35, 2017, on gender-based violence against women, updating general recommendation No. 19, 1992.	Opšta preporuka br. 35 iz 2017. godine o nasilju nad ženama na osnovu spola, kojom se ažurira Opšta preporuka br. 19 iz 1992. godine.
Articles 208a, 208b, and 280a, paragraph (2) of the RS Criminal Code.	Članovi 208a, 208b i 280a, stav (2) Krivičnog zakona RS.
HUDOC - European Court of Human Rights (coe.int).	HUDOC - Evropski sud za ljudska prava (coe.int).
The Criminal Code of BiH, FBiH, RS and Brčko District	Krivični zakon BiH, Federacije BiH, RS i Brčko Distrikta
Criminal Procedure Codes of BiH, FBiH, RS and BD of BiH	Zakoni o krivičnom postupku BiH, Federacije BiH, Republike Srpske i Brčko Distrikta BiH
FBiH, RS and BD of BiH Laws on protection against defamation	Zakoni o zaštiti od klevete u Federaciji BiH, Republici Srpskoj i Brčko Distriktu BiH
Law on the prohibition of discrimination	Zakon o zabrani diskriminacije
Law on Gender Equality which deals with the issues of protection of individuals and legal entities from threats, attacks, judicial harassment and discriminatory treatment	Zakon o ravnopravnosti spolova koji se bavi pitanjima zaštite pojedinaca i pravnih subjekata od prijetnji, napada, sudskog uznemiravanja i diskriminatorskog postupanja
Notice on the opening of the public hearing for the draft-working version of the Law on Financing of Civil Society Organizations in FBiH - Federal Ministry of Justice (fmp.gov.ba)	Obavijest o otvaranju javne rasprave za Nacrt-radnu verziju Zakona o finansiranju organizacija civilnog društva u FBiH – Federalno ministarstvo pravde (fmp.gov.ba)
Bosnia and Herzegovina - Joint Opinion of the Venice Commission and the OSCE/ODIHR on the Draft Law of Republika Srpska on the Special Registry and Publicity of the Work of Non-Profit Organisations, adopted by the Venice Commission at its 135th Plenary Session (Venice, 9-10 June 2023) - Venice Commission	Bosna i Hercegovina - Zajedničko mišljenje Venecijanske komisije i OSCE/ODIHR-a o Nacrtu zakona Republike Srpske o posebnom registru i javnosti rada neprofitnih organizacija, koji je Venecijanska komisija usvojila na svojoj 135. plenarnoj sjednici (Venecija, 9-10. juni 2023.) - Venecijanska komisija
Monitoring the distribution of public funds to associations and foundations in Bosnia and Herzegovina https://nvo.transparentno.ba/bs-Latn-BA .	Praćenje raspodjele javnih sredstava udruženjima i fondacijama u Bosni i Hercegovini https://nvo.transparentno.ba/bs-Latn-BA .

Literatura

Kratka referenca	Puni naziv i opis
Udruženje BH Novinari 2024	Pismo Udruženja novinara BiH i Međunarodne federacije novinara upućeno ministru unutrašnjih poslova Republike Srpske Siniši Karanu i ministru pravde Republike Srpske Milošu Bukejloviću https://bhnovinari.ba/bs/2022/06/15/bh-novinari-hitno-istraziti-slucaj-palje-vine-automobila-novinarke-rtrs-aiz-trebinja/
Udruženje BH Novinari 2025a	Izvještaj "Medijske slobode u BiH 2016–2024", april 2025 https://bhnovinari.ba/bs/2024/05/03/medijske-slobode-u-bosni-i-hercegovini-u-2024-godini-iz-perspektive-gradjana/
Udruženje BH Novinari 2025b	Počeo progon slobode govora u RS; Association BH Journalist, april 2025 POČEO PROGON SLOBODE GOVORA U RS:
BCSDN Mreža 2024	Monitoring Matrix Izvještaj 2023; BCSDN Mreža, 2024 https://civilnodrustvo.ba/wp-content/uploads/2024/10/88-4-BiH-MM-Report-2023-final_11.10.2024.pdf
BUKA 2024	Utvrđen prijedlog zakona uspostavlja se Amber Alert sistem u RS; BUKA, april 2024 https://6yka.com/bih/utvrden-prijedlog-zakona-uspostavlja-se-amber-alert-sistem-ili-sistema-pronadi-me-na-podrucju-rs/
Građanska inicijativa Facebook grupa 2024	Jedan grad, jedna borba; Građanska inicijativa Facebook grupa 2024 https://www.facebook.com/groups/jednaborba/ ; Rad za grad https://www.facebook.com/profile.php?id=61556999357092 .
CIVICUS 2024	CIVICUS Izvještaj o stanju civilnog društva za 2024; CIVICUS, 2024 https://monitor.civicus.org/globalfindings_2024/
Civilno drustvo 2021	Indeks održivosti OCD u Bosni i Hercegovini za 2021; Civilno drustvo, 2021 JAVNI POZIV ZA PREZENTACIJU INDEKSA ODRŽIVOSTI CIVILNOG DRUŠTVA U BIH ZA 2021. GODINU - Civilno drustvo
Ustavni sud BiH	Odluka Ustavnog suda BiH br. U-21-23-1401076.pdf ; Ustavni sud BiH, januar 2024
Vijeće ministara BiH	Odlukae o kriterijima za dodjelu grant sredstava Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine za 2020. godinu https://vijeceministara.gov.ba/saopstenja/sjednice/saopstenja_sa_sjednica/default.aspx?id=34622&langTag=en-US
CPCD 2025	Vijest "Minimalac od 1000 KM da, uz subvencije za civilni sektor", CPCD, 2025 https://civilnodrustvo.ba/minimalac-od-1000-km-da-uz-subvencije-za-civilni-sektor/
Indeks demokratije 2024	Indeks demokratije za 2024 – Bosna i Hercegovina; Our World in Data, 2024 Democracy index, 2024
Detektor 2024	Ustavni sud proglasio izborni zakon RS neustavnim; septembar 2024 https://detektor.ba/2024/09/19/ustavni-sud-bih-proglasio-izborni-zakon-republike-srpske-neustavnim/

Short ref	Full name and description
Dnevne vijesti 2024	KRIVIČNI ZAKONIK RS: Za godinu dana od kriminalizacije клевете podnete 122 krivične prijave; Dnevne vijesti, avgust 2024 https://www.paragraf.ba/dnevne-vijesti/13082024/13082024-vijest1.html
Nacrt zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira na području Kantona Sarajevo	Nacrt zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira na području Kantona Sarajevo, Vlada Kanton Sarajevo, 2024 nacrt zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira na području kantona sarajevo.pdf
E-konsultacije	Javni portal za konsultacije u BiH www.ekonsultacije.gov.ba
EU4CS 2024	Završni 4. konsultativni sastanak Ministarstva pravde BiH i OCD o prijedlogu Strategije VM BiH za razvoj podsticajnog okruženja za CD; EU4 Civil Society, decembar 2024 Završni 4. konsultativni sastanak Ministarstva pravde BiH i OCD o prijedlogu Strategije VM BiH za razvoj podsticajnog okruženja za CD – EU4 Civil Society; Sastanak radne grupe MP BiH za kreiranje Strategije Savjeta ministara BiH za razvoj afirmativnog okruženja za rad civilnog društva – EU4 Civil Society
Federalna TV 2024	Građani Mostara traže poštivanje zakona i zakonit prostorni plan; Federalna TV, april 2024 https://www.federalna.ba/gradani-mostara-traze-postivanje-zakona-i-zakonit-prostorni-plan-uayhn
Freedom House 2024	Freedom in the World 2024 – Bosna i Hercegovina; Freedom House, 2024 https://freedomhouse.org/country/bosnia-and-herzegovina/freedom-world/2024
VSTV 2024	Preporuka o imenovanju glavnih tužilaca kao “kontakt osoba” kojom bi im se dodijelila dužnost vođenja evidencije o napadima i hitnim istragama u takvim slučajevima, Visoko sudsko i tužilačko vijeće (VSTV) BiH, 2024 https://vstv.pravosudje.ba/vstvfo/E/141/article/51626
Klix 2024a	Upravni odbor Udruženja novinara BiH uputio je javni protest Elmedinu Konakoviću, ministru vanjskih poslova BiH, Klix, maj 2024 https://www.klix.ba/vijesti/bih/bh-novinari-napad-konakovica-na-avdu-avdica-je-vansvakog-razuma-i-u-maniru-gebelsovske-masinerije/240509116
Klix 2024b	CPCD najavljuje pracenje utroska 3,8 miliona KM koje je podijelilo Vijeće ministara BiH, Klix, 2024 https://www.klix.ba/vijesti/bih/cpcd-najavljuje-pracenje-utroska-3-8-miliona-km-koje-je-podijelilo-vijece-ministara-bih/240123115
Media Freedom Rapid Response, 20024	Istraživanje “BOSNIA AND HERZEGOVINA: Media freedom in survival mode”; Media Freedom Rapid Response, 2024 https://www.ecpmf.eu/wp-content/uploads/2024/02/bosnia-and-herzegovina-media-freedom-in-survival-mode-1-1.pdf

Short ref	Full name and description
Ministarstvo financija i trezora BiH 2025	Izvještaj o Izvršenju Budžeta Institucija Bosne i Hercegovine i Međunarodnih Obaveza Bosne i Hercegovine za 2024. godinu, Ministarstvo financija i trezora BiH, Bosna i Hercegovina, april 2025 https://www.mft.gov.ba/Content/OpenAttachment?id=4bffb802-3661-4732-ae0f-9b7cf4a84f9f&lang=bs
N1 2024a	Dodik najavio vraćanje zakona o nvo i stranim agentima u proceduru, N1 BiH, 29 maj 2024 Dodik najavio vraćanje zakona o NVO i "stranim agentima" u proceduru
N1 2024b	Dodik, predsjednik Republike Srpske, nazvao je novinarku N1 Snežanu Mitrović telefonom, vikao, vrijeđao i psovao; N1, 2024 https://n1info.ba/vijesti/nakon-prijetnji-novinarka-n1-dobila-i-poziv-od-dodika-psovao-jegalamio-i-vrijedjao/
N1 2024c	Indeks medijskih sloboda 2024: BiH nazadovala za sedamnaest mjesta; N1, maj 2024 Indeksmedijskihsloboda 2024: BiH nazadovala za sedamnaestmjesta - N1
N1 2024d	Član 1. Zakona o mirnom okupljanju u kantonu Tuzla u 2024. godini, Kanton Tuzla, N1, septembar 2024 Tuzlanski kanton konačno dobija zakon o mirnom okupljanju: Da li je vlast za to?
Nezavisne novine 2024	Protest pred Narodnom skupštinom zbog zakona o stranim agentima, Nezavisne novine, maj 2024 https://www.nezavisne.com/novosti/bih/Protest-pred-Narodnom-skupstinom-zbog-zakona-o-stranim-agentima/835502
NVO Transparentno 2024	Praćenje raspodjele javnih sredstava udruženjima i fondacijama u Bosni i Hercegovini; NVO Transparentno, 2024 https://nvo.transparentno.ba/bs-Latn-BA
OECD 2024	Publikacija „Javna uprava na Zapadnom Balkanu 2024“; OECD, mart 2024 https://www.oecd.org/en/publications/public-administration-in-the-western-balkans-2024_1ec4c18f-en.html
Službene novine BiH 2023	Zakon o Slobodi Pristupa Informacijama na Nivou Institucija Bosne i Hercegovine; Službene novine BiH br. 61/23, avgust 2023 zakon o slobodi pristupa informacijama - 61 23.pdf
Službene novine BiH 2024	Br. 13/2024. Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma (AML/CFT) Parlamentarna skupština BiH, februar 2024 http://www.sluzbenilist.ba/page/i/zlb2hSl1wAY=
Službene novine BiH 2024	Izmjene i dopune Zakona o javnim nabavkama BiH, br. 50/24, Službeni glasnik BiH, juli 2024 Dopuna zakona o JN 50 24.pdf
Službene novine Federacije BiH 2024a	Br. 69/14, 14/15, 4/16 i 19/18. Pravilnik o finansijskom izvještavanju i godišnjim budžetskim izvještajima u Federaciji BiH, Vlada FBIH, 2024 http://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/Ministarstva/mf/Documents/

Short ref	Full name and description
Službene novine Federacije BiH 2024b	Br. 37/2024. Nove Smjernice o minimalnim standardima za raspodjelu budžetskih sredstava putem transfera i subvencija u Federaciji BiH; Federalno ministarstvo finansija, maj 2024 http://www.glasila.ba/page/i/1B1ztqbS7gztz5k76kjin45h0=
OSCE 2024	„Situacija branitelja ljudskih prava u Bosni i Hercegovini: Dobre prakse i nedostaci u zaštiti“, OSCE, Sarajevo, august 2024
Parada ponosa 2024	Peta Parada ponosa; Volim bez straha; Parada ponosa 2024; maj 17, 2024 https://povorkaponosa.ba/2024/05/ilovenofear/
Radio Slobodna Evropa 2024a	Sistem Amber Alert RS, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Republika Srpska, decembar 2024. https://www.slobodnaevropa.org/a/amber-alert-rs-sistem/33249992.html
Radio Slobodna Evropa 2024b	Radna grupa za Zakon o medijima u RS; Radio Slobodna Evropa, oktobar 2023 https://www.slobodnaevropa.org/a/zakon-o-medijima-rs-radna-grupa/32642964.html
Radio Slobodna Evropa 2024c	“Nema optužnica za klevetu u RS, zbog zakona i dalje postoji strah“, Radio Slobodna Evropa, avgust 2024 Nema optužnica za klevetu u RS, zbog zakona i dalje postoji strah
Radio Slobodna Evropa 2025a	Zakon o ‘stranim agentima’ RS narušava ustavni i pravni poredak BiH; Radio Slobodna Evropa, mart 2025 Zakon o ‘stranim agentima’ RS narušava ustavni i pravni poredak BiH, upozorila EU
RCC 2024	Balkan Barometar u šest ekonomija Zapadnog Balkana, Vijeće za regionalnu saradnju (RCC), 2024 https://www.rcc.int/balkanbarometer/home
Sarajevski otvoreni centar 2024	Rozi izvještaj 2024; Sarajevski otvoreni centar, juni 2024 https://soc.ba/site/wp-content/uploads/2024/06/rozi-izvjestaj-ENG-2024_6.12.pdf
Sarajevo Times 2025	Šta konkretno znači povećanje minimalne plate za radnike u Federaciji BiH, Sarajevo Times, januar 2025 https://sarajevotimes.com/what-does-the-minimum-wage-increase-specifically-mean-for-fbih-workers/#google_vignette
Srpska Info 2024	Zakon o stranim agentima opasan za BiH, Srpska Info, juni 2024 https://srpskainfo.com/zakon-o-stranim-agentima-opasan-i-za-bih/
The Nansen Dialogue Center Facebook grupa 2024	LJETNA ŠKOLA JAJCE 2024; The Nansen Dialogue Center Facebook grupa, oktobar 2024 https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=944883124335626&id=100064418420755

Short ref	Full name and description
Transparency International u BiH 2023	„Nezadovoljavajuća primjena Zakona o slobodi informisanja ugrožava transparentnost u Bosni i Hercegovini“; Transparency International u BiH, septembar 2023 The Unsatisfactory Implementation of the Law on Freedom of Information Threatens Transparency in Bosnia and Herzegovina (BiH). - Transparency International u Bosni i Hercegovini
World Giving Index 2024	CAF online 2024, World Giving Index, 2024 https://www.cafonline.org/docs/default-source/inside-giving/wgi/wgi_2024_report.pdf
Zasto ne, 2025	Javna rasprava.ba; U.G. “Zašto ne”, 2025 Dobrodošli - JavnaRasprava.ba

